

Studiu istoric arhitectural
Furnal nr.2 Reșița, str. Lalescu Traian nr.36,
municipiul Reșița, județ Caraș - Severin

Furnalul nr.2 Reșița 2025, foto: Alexandru Todirică

FOAIE DE CAPĂT

Conținut:

Parte scrisă

Data: 19.07.2025

Documentație nr. **8/2025** conf. registru de evidență

LISTĂ DE SEMNĂTURI

Autori:

Conf. Dr. arh. Gabriela Domokos-Paşcu
Specialist atestat 3AG nr.808S/ 29.03.2024
(Grayzonestudio srl.)

Documentație nr. 8/2025 conf.
registru de evidență

3 - Studii, cercetări și inventariere monumente istorice
A - elaborare de studii, cercetări și inventariere monumente
istorice
G - urmărirea comportării în timp și monitorizarea
monumentelor istorice

Ş.L.Dr. arh. Maja Bâldea
Specialist atestat MCC nr. 425 S/03.02.2011
(BIA Birou Individual de Arhitectură Maja Bâldea)
*Urbanism istoric – 2.Şef de proiect de specialitate: urbanism
istoric – D*

Cuprins

I.	NOTĂ METODICĂ GENERALĂ	4
1.	Descrierea obiectivelor și limitelor studiului	4
2.	Descrierea metodei și direcțiilor de cercetare	4
3.	Prezentarea critică a bibliografiei generale	6
II.	ENUNȚAREA DATELOR ISTORICE, CU MARCAREA ETAPELOR SEMNIFICATIVE DE EVOLUȚIE A IMOBILULUI	7
1.	Analiza evoluției teritoriului studiat	8
a.	Context geografic	8
b.	Context istoric	9
c.	Evoluția urbană	19
2.	Monumente istorice, valori de patrimoniu cultural de interes național, situri arheologice în teritoriul studiat	28
3.	ANALIZA FURNALULUI NR. 2	31
a.	Evoluția contextului, a amplasamentului și obiectului studiat	31
b.	Evoluția caracteristicilor tehnologice și arhitecturale a uzinelor reșitene	39
c.	Sector furnale de 700 m ³ și Furnalul nr. 2	43
d.	Modul de funcționare al unui furnal construit în anii 1960-1970	45
e.	Memoria locului	47
f.	Evoluție în timp. Intervenții cunoscute	50
g.	Degradări specifice	50
III.	EVALUAREA IMOBILULUI ȘI A PĂRȚILOR ACESTUIA ÎN BAZA CRITERIILOR DE CLASARE	53
a.	Concluzii privind considerarea elementelor valoroase de patrimoniu	53
b.	Definirea zonei de protecție a monumentului în condițiile actuale	54
IV.	CONCLUZII ALE STUDIULUI	56
V.	RESTRICȚII ȘI PERMISIVITĂȚI	56
	Bibliografie	57

I. NOTĂ METODICĂ GENERALĂ

1. Descrierea obiectivelor și limitelor studiului

Obiectivul studiului este clădirea și instalația industrială identificată drept Furnal nr.2 Reșița, clasat ca monument istoric **CS-II-m-A-10900**, localizat pe str. Lalescu Traian nr. 36, în incinta SC TMK SA Reșița, pe vatra fostelor cuptoare înalte.

Studiul istoric a fost elaborat în perioada aprilie-iulie 2025, în cadrul proiectului „*Strângem rândurile în jurul ultimului furnal*” coordonat de Asociația Make Better. Contextul și celelalte componente ale proiectului în cadrul căruia s-a realizat acest studiu istoric sunt descrise în detaliu pe pagina www.muzeulvirtualresita.ro.

Elaborarea studiului istoric are ca scop fundamentarea de propuneri de intervenție și de refuncționalizare asupra obiectivului enunțat, în scopul deschiderii acestuia către public precum și oferirea unei documentații necesare pentru fundamentarea unor acțiuni de popularizare a valorii de patrimoniu a furnalului. Această premisă conduce către nevoia de a clarifica, într-un mod structurat, evoluția obiectivului și de a stabili caracteristicile cu valoare istorică ale construcției care vor trebui protejate în corelare cu respectiva intervenție.

Obiectul principal al studiului istoric și arhitectural este *analiza valorilor de patrimoniu specifice ale obiectivului și inventarierea fotografică a acestuia*. Prin studiu se vor defini elementele caracteristice valoroase specifice și se vor stabili restricții și permisivități de intervenție, în scopul protejării valorilor specifice de patrimoniu.

Obiectivele studiului:

- evidențierea modului de dezvoltare a obiectivului în raport cu structura urbană a localității;
- evidențierea valorilor istorice și arhitecturale ale obiectivului;
- stabilirea restricțiilor și permisivităților de intervenție;
- stabilirea preliminară a zonei de protecție.

2. Descrierea metodei și direcțiilor de cercetare

Prezenta documentație a fost întocmită având ca reper cadrul conținut generic *Ordinul 562/2003 - Metodologie de elaborare și conținut cadru al documentațiilor de urbanism pentru zone construite protejate și Legea Monumentelor istorice 422/2001*, cu anumite adaptări considerate oportune în relație cu specificul studiului, raportat la intervențiile propuse. Cercetarea are la bază o analiză urbanistică și evolutivă a localității dublată de o analiză focalizată pe obiectul arhitectural.

Pentru analiza valorilor istorice și urbanistice, dar și a elementelor constructive caracteristice s-au studiat documente multiple care conțin informații în acest sens: hărți succesive, imagini fotografice și documentație scrisă. Materialul analizat provine din mai multe surse și reprezintă în special documente de arhivă și surse și resurse cartografice și fotografice.

În ceea ce privește analiza arhitecturală, obiectivul a fost cercetat direct și în amănunt, acest tip de cercetare oferind informații semnificative pentru aprecierea elementelor valoroase. Informații deosebit de valoroase au fost de asemenea extrase din surse online dar și din documentația pusă la dispoziție de beneficiar.

De asemenea s-a procedat la o documentare de tip analitic-critic asupra localității, urmărind surse documentare disponibile. Evidențierea surselor documentare, iconografice, cartografice ș.a.

Surse bibliografice:

Publicații, publicații periodice și surse online:

- Indicate în bibliografia de la finalul părții scrise

Regulamente și documentații urbanistice în vigoare:

Legislație aplicabilă:

- LEGEA Nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, cu modificările și completările ulterioare
- Lege nr. 5 din 6 martie 2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate
- Lege nr. 422 din 18 iulie 2001 privind protejarea monumentelor istorice (Republicată în MONITORUL OFICIAL nr. 938 din 20 noiembrie 2006)
- NORME METODOLOGICE din 18 aprilie 2008 de clasare și inventariere a monumentelor istorice
- LEGE nr.378 din 10 iulie 2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr.43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național
- LEGE nr. 350 din 6 iulie 2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, cu modificările și completările ulterioare
- Ordinul ministrului culturii și cultelor 2684/2003 privind aprobarea Metodologiei de întocmire a obligației privind folosința monumentului istoric și a conținutului acestuia
- ORDIN nr. 562 din 20 octombrie 2003 pentru aprobarea Reglementării tehnice "Metodologie de elaborare și conținutul-cadru al documentațiilor de urbanism pentru zone construite protejate (PUZ)"
- Hotărâre nr. 230 din 4 martie 2003 privind delimitarea rezervațiilor biosferei, parcurilor naționale și parcurilor naturale și constituirea administrațiilor acestora
- Ordin nr. 2237/27.04.2004 privind aprobarea Normelor metodologice de semnalizare a monumentelor istorice
- ORDIN nr. 2260 din 18 aprilie 2008 privind aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice
- REGLEMENTARE – Conținutul cadru al studiilor istorice de fundamentare a documentațiilor de urbanism, URBANPROIECT
- Ordonanță de urgență nr. 57 din 20/06/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice
- Anexa: Normă metodologică din 18.04.2008 de clasare și inventariere a monumentelor istorice
- ORDIN nr. 2495 din 26 august 2010 pentru aprobarea Normelor metodologice privind atestarea specialiștilor, experților și verficatorilor tehnici în domeniul protejării monumentelor istorice
- Ordinul ministrului culturii nr. 3.568/2022 pentru aprobarea Metodologiei de intervenție pentru abordarea non invazivă a eficienței energetice în clădiri cu valoare istorică și arhitecturală*)

S-au luat în considerare de asemenea prevederi ale unor convenții/tratate/carte internaționale privind patrimoniul cultural, care alcătuiesc un fond de documente de specialitate cu rol orientativ. Dintre acestea, cele mai relevante pentru obiectul studiului în cauză, sunt:

- Carta internațională pentru conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor, Veneția 1964
- Carta patrimoniului industrial, TICCIH, 2003
- Convenție privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, Paris, 21.11.1972
- Carta internațională privind protecția orașelor istorice, ICOMOS, oct. 1987
- Carta pentru protecția și gestiunea patrimoniului arheologic, ICOMOS, oct. 1990
- Carta ICOMOS, Principiile pentru analiza, conservarea și restaurarea structurilor patrimoniului arhitectural, ICOMOS, oct. 2003

- Carta ICOMOS pentru interpretarea și prezentarea siturilor de patrimoniu cultural, 4.10.2008

Surse cartografice:

- Indicate în surse. Principalele baze de date online folosite sunt *hungaricana.hu* și *mapire.hu*
- Arhivă Artrom Steel Tubes/ Ministerul Industriei Grele. Institutul de proiectări de uzine și instalații Metalurgice București/ IPROMET.
- Harta ortofoto, sursa: [googlemaps.com](https://www.googlemaps.com)

Surse adiționale:

- Muzeul Cineastului Amator, din arhiva căruia studiul a beneficiat de fotografii din colecții personale digitalizate și interpretate de Andrei Bălbăraș
- Institutul Național al Patrimoniului, Lista Monumentelor Istorice 2015 (LMI 3015), conform publicării oficiale în M.O. din 15 februarie 2016, Nr. 336
- Planul urbanistic general al Municipiului Reșița și studii de fundamentare aferente, arhiva privată arhitect Bocicai Adina
- Arhiva personală Volker Wollmann, din arhiva căruia studiul a beneficiat de fotografii istorice

Surse iconografice și fotografice: Indicate în surse

3. Prezentarea critică a bibliografiei generale

Orașul Reșița beneficiază de un amplu material documentar, datorită în special valorii istorice, industriale, urbanistice și arhitecturale. S-au studiat descrieri relevante din punct de vedere istorico-arhitectural din cărți de specialitate, monografii, articole din publicații periodice relevante. Un aspect demn de notat este faptul că, deși uzinele reșițene beneficiază de numeroase monografii, între acestea s-au găsit o serie de neconcordanțe, în special urmărind linia activității furnalelor și conexiunea lor cu alte investiții și secții de care activitatea acestora depindea.

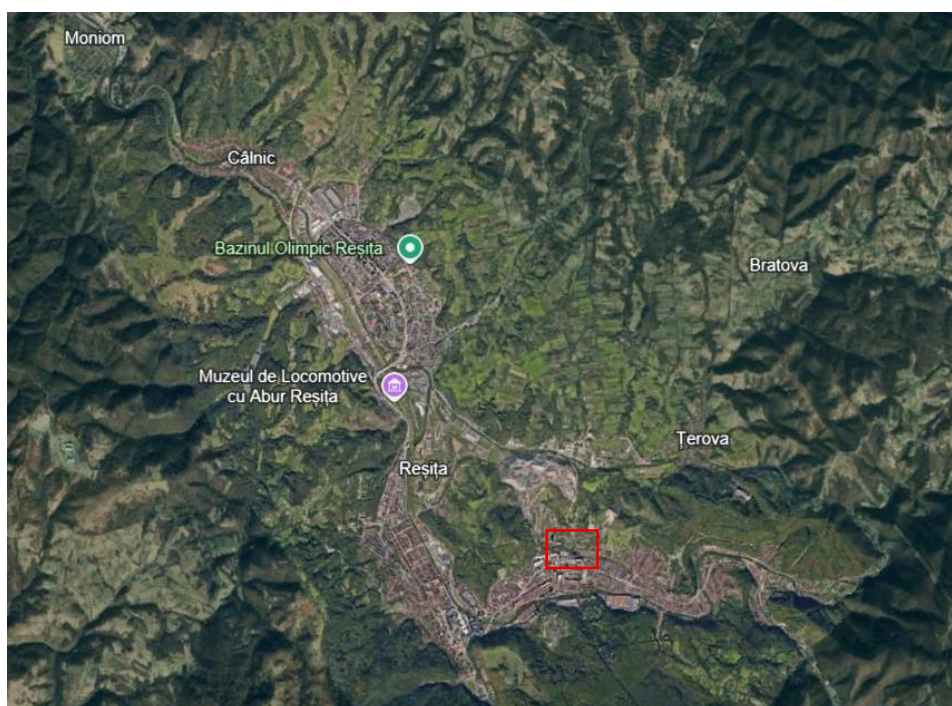
Conform surselor bibliografice, este documentat că vechea arhivă a Uzinei din Reșița, de la întemeiere și până la 1848, a fost distrusă cu ocazia evenimentelor revoluționare din 1848 - 1849; însă au fost păstrate mai multe documente la Arhivele Naționale Austriece - mărturii cu privire la primele furnale la Reșița, construite în 1771. Documentația din perioada secolului XX se găsește (cel puțin parțial) în proprietatea Artrom Steel Tubes, companie care deține în prezent fostul Combinat Siderurgic Reșița, care a permis accesul la dosarele proiectului furnalului.

Un material documentar extrem de valoros este reprezentat de hărțile, fotografiile și cărțile poștale din diferite colecții și arhive digitale privind evoluția generală a localității și evoluția clădirii. Ca material de tip documentar-arhivistic relevante au fost reprezentările imagistice din vederile istorice și din fotografii ale unor diferiți fotografi, locali sau străini, care au documentat construirea și prezența secției de furnale.

Pe de altă parte, elaboratorii acestui studiu au participat între 2018 – 2019 la proiectul *External Expertises: in road signage, in describing tourist attractions/natural and historical heritage, in drafting tourist maps*, realizat de Atelier Pașcu&Țiganea P.A.U SRL – D. Maja Bâldea a dezvoltat parțial subiectul evoluției arealului într-o cercetare în cadrul proiectului *Drumul Fierului inițiat de Alexandru Toridică*, dezvoltat prin Bursa Nicolae Sabin Dancu 2021 oferită acestuia și finanțat de Ordinul Arhitecților din România prin Timbru de Arhitectură 2022 și Ordinul Arhitecților din România Filiala Timiș (articolul în stadiu de manuscris nefiind încă publicat). De asemenea M. Bâldea a realizat anterior o serie de studii istorice punctuale în zona istorică a Reșiței, pentru documentați ide intervenție pe obiective punctuale din zonă, pentru proiecte finanțate prin Timbrul monumentelor de către Ministrul Culturii (*Studiu istoric – urbanistic și arhitectural. Biserica Evanghelică. Str. Iorgovici Paul nr. 11, Reșița Montană, municipiul Reșița, jud. Caraș-*

II. ENUNȚAREA DATELOR ISTORICE, CU MARCAREA ETAPELOR SEMNIFICATIVE DE EVOLUȚIE A IMOBILULUI

Obiectul studiului este amplasat în zona estică a localității, în direcția Secu, integrat într-un țesut construit industrial cu valoare ridicată – cartierul muncitoresc (Orașul Vechi). Amplasamentul face parte din arealul cu cea mai mare concentrare a obiectivelor relevante din perspectivă istorică, arhitecturală și urbanistică cu caracter postindustrial la scara localității. Obiectul studiului beneficiază de clasare, ca monument de clasă A, CS-II-m-A-10900, conform LMI 2015. Sistemul de protecție din punct de vedere al monumentelor istorice este detaliat în cap. II.2.

Figură 1 Stabilirea amplasamentului în raport cu centrul orașului Reșița¹

¹ Sursă: google earth

Figură 2 Stabilirea amplasamentului în raport cu cartierul Muncitoresc și cu întregul ansamblu industrial²

1. Analiza evoluției teritoriului studiat

a. Context geografic

Municipiul Reșița este amplasat pe cursul râului Bârzava, în arealul Munților Semenic. Reșița ca așezare este flancată pe toate părțile de dealuri de diverse înălțimi: “ (...) Ranchinului (583 m), La Arșiță (577 m), Budinic (522 m), Golului (355 m), Ciorii (581), Dealul din Față (378), Gruni (402m), Bârna (363 m); pe partea dreaptă se află înălțimile Dealul Fântânei Seci (439 m), Dosului (423 m), Țerovei (439 m), Ramnicului (299), Sofarului (297), și Tîlva Mare (400 m). În mijlocul depresiunii, între Valea Bîrzavei și afluentul său Țerova se înalță Dealul Crucii (357 m)”³.

Referitor la etimologia hidronimiei, există mai multe variante de interpretare:

- Borza, Burzua, Burzna, Borzva, Borsova, Borzova, Berzaba, după unele surse provenind din slavonă “repejor”;
- Autorul Al. Marinescu atribuie numele Bârzavei unei origini celtice, în limba cărora ar fi însemnat „apa dinprejurul dealului” – ber (deal), sa (împrejur), abha (apă)⁴;
- Al. Philippide considera că numele are origini daco – geto – tracice și că în română ar fi fost scris Bârzaua;
- Iorgu Iordan, consideră că peste numele dacic se presupune unul slav, Breazova sau Brezava însemnând *râul cu mesteceni*.

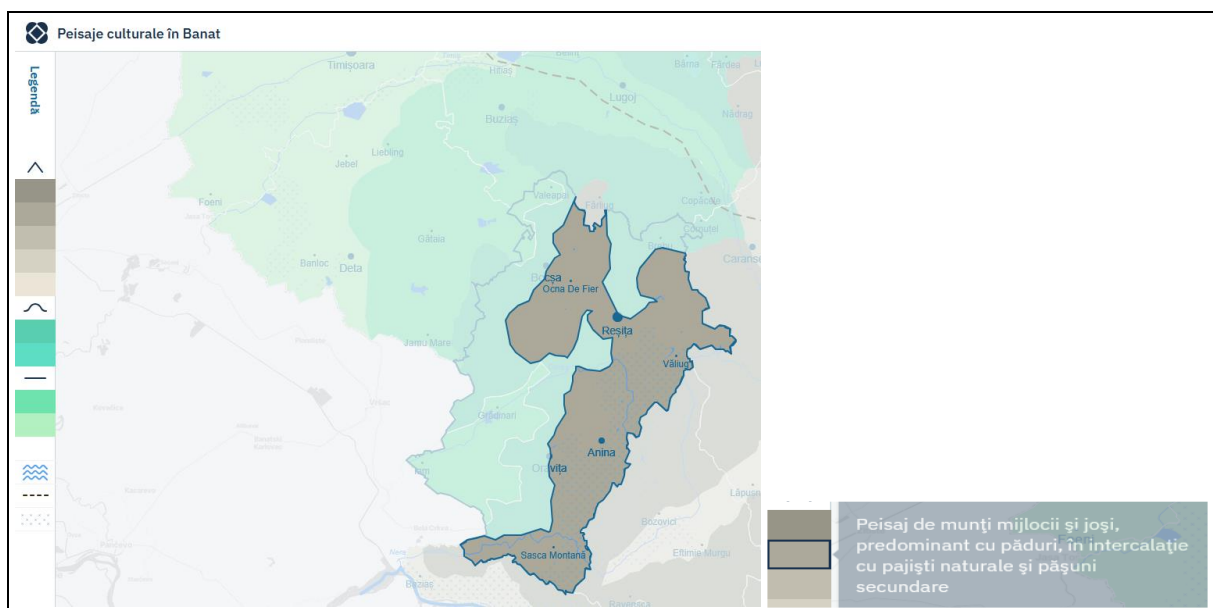
Din punct de vedere tipologic, din perspectiva peisajului cultural, peisajul se înscrie în categoria de peisaj de munți mijlocii și joși, predominant cu păduri, în intercalație cu pajiști naturale și pășuni secundare în Zona Oravița - Reșița (Fig. 3). În zonă sunt prezente un număr redus de ecosisteme, cu prezența unei arii Natura 200 reprezentate de râul Caraș. Folosința terenurilor presupune o participare amplă a pădurii în peisaj.⁵

² Sursă: google earth

³ ibid, p.19.

⁴ Doina Frigură Iliasă, op. cit., p. 43.

⁵ Sursă: <https://peisaje-culturale.ro/ro/harta/unitatea-10/subunitatea-103>

Figură 3 Peisajul din care face parte Reșița conform hărții de unități și subunități ale proiectului Peisaje culturale din Banat⁶

b. Context istoric

Finalul neoliticului și începuturile epocii metalelor, sunt marcate pe teritoriu prin descoperiri arheologice care aparțin culturii Coțofeni, și au fost descoperite la finalul secolului al XIX – lea, cu ocazia construirii a patru cuptoare de var pe Dealul Colțani. Cercetări pe acest subiect au fost realizate de către profesorul Ernő Speidel, ce consideră că vechii locuitori din epoca aramei au folosit acest loc pentru sanctuar și refugiu în cazul triburilor vecine. Prin urmare se ridică întrebarea legată de locația de unde locuitori își procurau obiecte de cupru și bronz și dacă se ocupau deja cu mineritul. În urma cercetărilor arheologice din 1961, s-au făcut clarificări cu privire la acest subiect. Se consideră că pentru consumul inițial al comunității, erau utilizate cantitățile de cupru pur și a minereurilor de cupru oxidate găsite la suprafața solului în zona Bocșa – Ocna de Fier – Dognecea. Apoi metalul a început să fie obținut prin exploatarea miniere de suprafață.⁷

Urme și așezări din epoca fierului au fost identificate doar pe Dealul Lupac și la castrul de la Berzovia. Reșița a făcut parte din Regatul Dac și mai apoi din Imperiul Roman. După retragerea masivă a romanilor la finalul sec. al III, prezența lor în teritoriu este sporadică, doar în cazul conflictelor militare la care erau solicitați. Între secolele VIII – IX se produce trecerea de la obști la cnezate, care mai apoi se unesc în structuri teritoriale mai mari, respectiv voievodate. Este considerat de către anumiți autori că grupări de așezări erau înșiruite pe cursul inferior al râurilor, pentru a fi ferite de inundații. Există posibilitatea ca printre acestea să fi fost și Reșița. Prima atestare scrisă a unui teritoriu în care se presupune că a fost înscrisă și Reșița datează de la 1200 – comitatul regal Caraș. În 1370 un document pomenește despre o cetate regală numită Borzafeu, ce se afla în apropierea râului Bârzava, dar nu au fost identificate documente clare ale atestării și nici urme în teritoriu.⁸ În 1430 localitatea Borzafö era din nou pomenită, de această dată ca sediu al districtului privilegiat românesc omonim aparținând comitatului de Caraș (Uzum, citat de M. Rusnac)⁹. Acest district făcea parte din Banatul de Severin în 1500, urmând ca după cucerirea sa de către turci să fie inclus în comitatul de Timiș, (1561), redevenind din 1597 parte integrantă a Banatului de

⁶ Sursă: <https://peisaje-culturale.ro/ro/harta/unitatea-10/subunitatea-103>

⁷ Magiar N., Magiar E., Monografia municipiului Reșița, Ed. Grinta, 2019, p.31.

⁸ Ibid. p.31.

⁹ Ibid.

Severin¹⁰. Existența acestei cetăți a fost studiată și de Coriolan Cocora în 1938, ce identifica în zona Reșița Română (proprietate a lui Moise Sârbu), urme de ziduri vechi și o ridicătura pe care locuitorii de la acea vreme o identificau ca fiind biserica turcească sau cetatea turcească. În 1451 este amintit Borzafew, ca fiind unul dintre districtele privilegiate. Acest aspect este precizat într-o scrisoare de-a lui Matei Corvin și mai apoi de-a lui Ladislau al V – lea (1457). Coriolan C., concluzionează că Borzafew nu poate fi decât Reșița Română. Pe de altă parte, Rusnac presupune locația acestei cetăți ca fiind situată între Văliug și zona Sodol din Reșița, dar urme concrete lipsesc¹¹.

Deși este deosebit de logic și posibil ca o așezare să fi existat în arealul ocupat de actualul teritoriu urban al orașului Reșița, urme ale acesteia nu pot fi găsite. Cu toate acestea, o mare parte din așezările limitrofe Reșiței existente și astăzi încep să fie menționate între anii 1300-1600¹², iar fundațiile de piatră ale unei biserici localizate lângă Ateneul din Reșița, în zona „Ogășele” demonstrează prezența unei așezări în jurul secolelor XIV-XV (Uzum, citat de M. Rusnac)¹³.

Zona malurilor râului Bârzava devine progresiv ocupată de o populație tot mai numeroasă, care generează un număr tot mai mare de așezări, iar din anul 1389 încep să fie consemnate mori de apă construite de localnici de-a lungul firului de apă, aparținând cnezilor și nobililor locali (Uzum, citat de M. Rusnac)¹⁴.

Numele așezării Reșița este întâlnit în documente abia în anul 1673, într-o listă turcească de impozite, cu varianta Reszinitza. Zona la care acest document face referire este identificată de Rusnac ca fiind actuala Reșița Română, respectiv zona Văii Domanului din vecinătatea stadionului¹⁵. În secolul XVII localitatea figurează sub denumirea de Resicza, în Conscriptia lui Marsigli (dată aproximativă 1690-1700), ca făcând parte din districtul Bocșa. Conscriptia este întocmită ca urmare a ocupării Banatului de către austrieci în 1718 (Uzum, citat de M. Rusnac)¹⁶. În anul 1734 Reșița este amintită ca făcând parte din plasa Carașova, parte a districtului Vârșeț (Uzum, citat de M. Rusnac)¹⁷, iar în anul 1738 turcii ajung să ocupe temporar teritoriul, Reșița sub denumirea de Reschitza figurând ca subordonată cneazului Carașovei, Andrei (Uzum, citat de M. Rusnac)¹⁸.

În anul 1757, în amonte față de Reșița Română sunt colonizate 20-30 de familii provenind din Oltenia, care se ocupau cu fabricarea mangalului pentru uzinele din Bocșa, fondate la 1719. Această colonizare reprezintă primul nucleu al Reșiței Montane (Germane) (Uzum, citat de M. Rusnac)¹⁹. În 1765 comuna Reșița figurează ca aparținând în continuare plasei Carașova, dependentă de districtul Caransebeș (Uzum, citat de M. Rusnac)²⁰.

Imperiul Habsburgic începe să realizeze prospecțiuni în teritoriul Banatului Montan chiar înainte de cucerirea teritoriilor, reactivând diferite exploatare odată cu eliberarea parțială de către turci (Hromadka, citat de M. Bâldea),²¹ fiind deosebit de interesați de exploatarea resurselor minerale. După cucerirea

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

teritoriilor, unele dintre primele acțiuni ale noii administrații va fi organizarea districtelor miniere din zona montană sub forma unor „oficii miniere” (Feneșan, citat de M. Bâldea).²² Sistematizarea efectivă a teritoriului Banatului Montan după principiile colonizatoare habsburgice are loc mai târziu, la finalul secolului XVIII, după reorganizarea în primă fază a teritoriilor de câmpie.²³

„Modul de dezvoltare prin colonizare a localităților din Banatul Montan a presupus fie grefarea pe nucleele pre-existente a unor areale cu tipare noi de ocupare, fie generarea de așezări noi. Activitatea specifică de extracție și prelucrare a minereurilor din zona montanică determină o nevoie acută de forță de muncă specializată, rezolvată atât prin colonizarea unei populații cu experiență anterioară, respectiv meșteșugari dar și negustori cooptați inițial din arealele de limbă germană ale imperiului. Primii coloniști, de origine germană, vor genera tipare de ocupare derivate din experiențele de locuire și sistematizare anterioare, după modelul regiunilor de origine. Coloniile muncitorești sunt așezate în directă vecinătate cu punctele de extracție și prelucrare metalurgică, generând zone specializate atât ca profil al ocupației cât și ca limbă vorbită. Ele sunt definite de moduri de așezare particulare, având loturi ordonate, sistem dens de ocupare și construcții urmărind aceeași logică constructivă. Datorită preocupării exclusive în extracție și metalurgie a coloniștilor, casele acestora ocupă loturi reduse ca suprafață, cu grădini cu suprafețe minimale. Aceste tipare generează un peisaj antropic și cultural coerent și distinct. Merită menționate tiparele de așezare ordonate urmărind curbele de nivel din coloniile de la Anina și Reșița (străzile denumite în prezent „Rânduri”).”²⁴

„Colonizările oficiale, imperiale, sunt urmate de colonizări informale cu populație de etnie română provenind din Țara Românească între anii 1793-1798. Este documentată așezarea unor familii de „bufeni” în Bocșa Montană, dar și în alte așezări cu specific metalurgic”, printre care și Reșița. „Aceștia sunt îndeosebi munteni și olteni. O parte dintre ei se angajează în serviciul Erariului ca lucrători ai uzinelor de fier, cărbunari în păduri sau chirigii, (Seișanu, citat de M. Bâldea)²⁵ ocupând areale compacte și distincte raportat la nucleele pre-existente ale așezărilor. De asemenea, urmărind necesitatea sporirii personalului specializat, se depun eforturi pentru educarea populației locale. Se vor înființa școli profesionale miniere pentru români și sârbi, și se vor acorda beneficii specifice acestui grup profesional.”²⁶

„În anul 1855, Camera Aulică din Viena, aflată în criză financiară, vinde proprietățile montanistice din Banat către „Societatea cezaro-crăiască privilegiată austriacă a căilor ferate de stat (StEG)”, aceasta devenind proprietarul uzinelor, pădurilor și domeniilor erariale din Banatul Montan. Societatea StEG derulează acțiuni ample de reconstrucție și modernizare a uzinelor și de extindere a exploatărilor miniere și implementează o gestiune optimizată a domeniilor și arealelor silvice, prin administrarea independentă a localităților principale și pădurilor aferente. Se va consolida în această fază structura de așezări și centrele de extracție și prelucrare deja existente. De asemenea conexiunile între principalele așezări vor fi consolidate, atât prin legături prin căi ferate, prima fiind linia Oravița-Steierdorf începută la 1855 (Hromadka, citat de M. Bâldea),²⁷ cât și prin șosele. Se construiesc numeroase linii de exploatare și de conexiune între diferiți poli specializați, acestea evoluând de la primele versiuni cu tracțiune cabalină la varianta cu tracțiune prin locomotive cu abur, implementate după anii 1873-1874 (Gräf, citat de M. Bâldea).²⁸ Acțiunile societății sunt considerate ca fiind sinonime cu „transferarea efectelor revoluției

²² Ibid.

²³ Volkmann, Svantje, *Die Architektur des 18. Jahrhunderts im Temescher Banat*, Heidelberg, 2001, p. 112-123.

²⁴ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

²⁵ Seișanu R., „Bufenii” și „moldovenii” din Banat, *Ziarul Universul*, Anul XLVII nr. 299, 25 dec. 1929

²⁶ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

²⁷ Hromadka G., *Scurtă cronică a Banatului Montan*, München: Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1993, p. 55

²⁸ Gräf, R., *Contribuții la istoria industrială a Banatului Montan. StEG, factor de modernizare (1855-1920)*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2011, p. 135-136

industriale din Europa centrală în Banat (Gräf, citat de M. Bâldea).²⁹ În cadrul acestui proces, Reșița va deveni cel mai important centru metalurgic din Banatul Montan, împreună cu centrele direct învecinate (Anina, Doman, Secul, Dognecea și Bocșa), determinând scăderea masivă a importanței centrelor siderurgice anterior relevante, înlocuite ca importanță de polii de extracție (Gräf, citat de M. Bâldea).^{30/31}

„Pentru a asigura forța de muncă necesară uzinelor în dezvoltare, societatea va continua colonizările de muncitori inițiate de camera imperială, aducând inițial siderurgiști din Saxonia, Boemia dar și muncitori italieni și francezi din țările industrializate ale monarhiei; în paralel are loc o migrație a muncitorilor din centrele miniere în care activitatea se diminuează, precum Bocșa. Aceste acțiuni conduc la creșterea numărului muncitorilor în anumite centre consolidate. La începutul secolului XX populația Banatului este de aproape 3 ori mai numeroasă comparativ cu anul 1787, Reșița Montană și Steierdorf-Anina fiind cele mai mari orașe montane, cu 14.000 locuitori la 1900. În scurt timp, în 1910, prin unirea Reșiței Montane cu Reșița Camerală (fostă Română) Reșița va însuma 18.264 locuitori (Hromadka, citat de M. Bâldea).^{32/33}

În anul 1948 uzinele reșițene sunt naționalizate, iar din anul 1949 „uzinele și domeniile conexe au fost integrate unor structuri de stat nou create, respectiv societățile mixte de tip SOVROM (1949-1954), ca urmare a clauzelor acordului de armistițiu cu U.R.S.S. Datorită importanței deosebite pe care politica de stat o acorda sectorului industrial, reorganizarea zonelor cu construcții istorice valoroase nu ține cont decât de criterii de eficiență a relațiilor interne din cadrul ansamblurilor industriale, areale relevante de Țesut istoric și zone de locuit fiind demolate în proces.”³⁴

„În acest context Reșița reprezintă unul dintre orașele de vârf în istoricul siderurgiei, suferind alterări ale structurii urbane în perioada socialistă, și nu numai. Reșița reprezintă unul dintre cele mai relevante exemple de oraș industrial din sud-estul Europei, a cărui dezvoltare urbană, socială și funcțională a fost profund modelată de apariția și extinderea unei industrii siderurgice de anvergură. De la colonizarea inițială a Reșiței Montane în secolul al XVIII-lea și până în perioada postindustrială contemporană, orașul a evoluat într-o relație strânsă cu geografia locală, în special cu valea râului Bârzava, și cu dinamica economică impusă de succesiunea formelor de proprietate și administrare industrială. Orașul Reșița s-a dezvoltat ca centru industrial între secolele XVIII-XX, în relație cu 2 nuclee istorice: Reșița Română și Reșița Montană sau Germană. În relație cu nucleele istorice inițiale, începând cu mijlocul secolului XX orașul se dezvoltă în aval, în zonele mlăștinoase ale Luncii Bârzavei.”³⁵

Date istorice generale relevante în evoluția localității

- **În octombrie 1768 împărăteasa Maria Theresia decide, în baza studiului maiștrilor mineri Cristoph Traugott Delius și Franz Xavier Wöginger, construirea unei noi topitorii de fier în apropierea satului românesc Reșița. Această decizie are la bază considerațiile de reconstruire ale uzinelor de fier din Bocșa, ruinate din cauza administrării defectuoase**³⁶.

²⁹ Gräf, R., *Contribuții la istoria industrială a Banatului Montan. StEG, factor de modernizare (1855-1920)*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2011, p. 252

³⁰ Ibid., p. 134

³¹ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

³² Hromadka G., *Scurtă cronică a Banatului Montan*, München: Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1993, p. 69

³³ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. München: Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1993

- În 1769 se elaborează planul general al uzinei siderurgice Reșița de către Karl Alexander Steinlein, iar asesorii direcțiunii orăvițene elaborează planurile celor două furnale inițiale³⁷. Zona destinată construcției este amplasată în Reșița Montană.
- La 3 iulie 1771 topitorii germani transferați de la Bocșa aprind pentru prima dată cele două furnale, denumite „Franziskus” și „Josephus”. În imediata vecinătate a furnalelor mai sunt amintite și o serie de construcții conexe: o cârciumă, o brutărie și câteva duzini de case de locuit. **Majoritatea forței de muncă necesară uzinei siderurgice în prima fază sosește de la uzinele din Bocșa și de la Dognecea**³⁸. Pentru a asigura funcționarea uzinei siderurgice sosesc la Reșița și muncitori forestieri și cărbunari originari din Valahia Mică, numiți „bufeni”. Aceștia lucrau încă din 1757 în apropierea satului Reșița și livrau mangal furnalelor din Bocșa și Dognecea³⁹.
- În anul înființării coloniei muncitorești aferente uzinei, aceasta însuma 126 de familii austriece. Cei mai mulți provin din Stiria, din regiunea Salzkammergut și din Austria Superioară. Un număr mai mic provine din Carinthia⁴⁰.
- Din 1776 uzina siderurgică din Reșița, administrată până în acest moment de Bocșa devine administrată autonom, iar primul șef al uzinei este Bernhard Abt⁴¹.
- În 1777, harta Banatului Montan este reorganizată la Viena, cu o împărțire în patru județe subîmpărțite în oficii rentiere, iar localitățile montane Oravița, Bocșa, Dognecea și Reșița aparțin județului Vârșet⁴².
- După anexarea Banatului Ungariei în 1778, județele din Banat sunt înlocuite cu comitate iar Banatul montanistic este conținut în comitatul Krassó-Szörény (Caraș-Severin), având capitala la Lugoj⁴³.
- În 1788 turcii invadează Banatul, dar sunt opriți în fața porților Reșiței și alungați din zonă, iar în 1789 austriecii îi vor alunga definitiv din Banat⁴⁴.
- În 1779 erau înregistrate în Reșița Montană un număr de 197 de familii germane, și un număr total de 565 de locuitori, dintre care, procentual, germanii reprezentau 86,7% și olteni, coloniștii inițiali, 13,3%⁴⁵.
- În 1806 drumul Reșița-Văliug este dat în folosință, Localitatea Văliug (Franzdorf) fiind înființată în 1793 ca o colonie⁴⁶.
- În 1815 colonia din Reșița cuprinde aproximativ 600 de persoane, iar în anul 1816 uzina din Reșița numără „trei furnale, patru forje și cuptoare de afinare, o turnătorie de sobe de fontă, o forjă de cuie, una de lopeți și una de scule”⁴⁷. În acest an casele vechi din lemn au fost demolate și înlocuite cu unele din cărămidă nearsă, iar străzile au fost și ele mai strict regularizate.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Rusnac, Mircea. Mircea Rusnac – Perioada timpurie a istoriei industriale a Reșiței (1771-1855). *Căutări prin ceața trecutului*. [Interactiv] 05 02 2011. [Citat: 13 01 2017.] <https://istoriaresitei.wordpress.com/2011/02/05/mircea-rusnac-perioada-timpurie-a-istoriei-industriale-a-resitei-1771-1855/>.

⁴⁶ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁴⁷ Ibid.

- În 1818 se termină construcția la prima biserică ortodoxă română⁴⁸, aflată aproximativ pe locul actual al Catedrale⁴⁹. Totuși, biserica ortodoxă din Reșița Română datează din 1780⁵⁰.
- **În 1830 uzinele siderurgice din Reșița înregistrează o scădere considerabilă a productivității, pierzând teren în fața concurenței avântului industrial din Europa centrală⁵¹.**
- În 1840 Reșița Germană înregistrează 700 de locuitori⁵².
- **În perioada 1841-1846 Erariul acceptă modernizarea uzinei pentru a-i spori rentabilitatea, extinzând-o prin construcția unor noi clădiri cuprinzând un laminor, o uzină de pudlaj, patru ciocane cu abur, un atelier mecanic dotat cu mașini cu aburi, o forjă de cazane și un atelier de pile⁵³, iar vechea uzină a fost și ea modernizată prin adăugarea unor cuptoare mai performante⁵⁴. În 1846 se construiește și o cale ferată uzinală cu tracțiune cabalină care lega laminoarele cu segmentul vechi al uzinei, constituind prima cale ferată de pe teritoriul actual al României⁵⁵.**
- În 1846 se stabilesc la Reșița 200 de slovaci, majoritatea muncitori necalificați însoțiți de familie⁵⁶.
- În 1847 este terminată biserica catolică Maria Schnee (Maria zăpezii)⁵⁷.
- **În 1848/1849 are loc răscoala maghiară împotriva habsburgilor condusă de Kossuth Lajos. La Reșița sosesc în sprijinul răscoalei unități de honvezi, cu scopul de a controla uzina, o foarte importantă resursă. Muncitorii organizează o gardă civilă de 173 de persoane, majoritatea germani. În 1848 de Crăciun trupele imperiale cuceresc localitatea, iar colonia uzinală este jefuită și incendiată. Bilanțul morților este de 80 de persoane, iar imediat după izbucnește o epidemie de holeră⁵⁸.**
- În 1849 la Reșița sunt înregistrați 2772 locuitori⁵⁹.
- **În 1850 se stabilesc la Reșița 170 de mineri și siderurgiști cehi împreună cu familiile lor. De asemenea, în toată regiunea Banatului montan sosesc grupuri de dimensiuni variabile de siderurgiști din Silezia⁶⁰.**
- **În 1852 Erariul dispune construcția unei turnătorii noi de tunuri la Reșița⁶¹.**
- În 1854 la Reșița sunt înregistrați 2842 locuitori⁶².
- **În anul 1855 Camera Aulică din Viena, aflată într-o criză financiară, vinde proprietățile montanistice din Banat către „Societatea cezaro-crăiască privilegiată austriacă (din 1882: austro-ungară) a căilor ferate de stat (StEG)” și astfel aceasta devine proprietarul uzinei de fier de la**

⁴⁸ Mircea Rusnac – O lucrare puțin cunoscută despre trecutul Reșiței. *istoriabanatului.wordpress.com*. [Interactiv] 25 11 2011. [Citat: 18 01 2017.] <https://istoriabanatului.wordpress.com/2011/11/25/mircea-rusnac-o-lucrare-putin-cunoscuta-despre-trecutul-resitei/>.

⁴⁹ Rusnac, Mircea. Mircea Rusnac – Perioada timpurie a istoriei industriale a Reșiței (1771-1855). *Căutări prin ceața trecutului*. [Interactiv] 05 02 2011. [Citat: 13 01 2017.] <https://istoriasesitei.wordpress.com/2011/02/05/mircea-rusnac-perioada-timpurie-a-istoriei-industriale-a-resitei-1771-1855/>.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Rusnac, Mircea. Mircea Rusnac – Perioada timpurie a istoriei industriale a Reșiței (1771-1855). *Căutări prin ceața trecutului*. [Interactiv] 05 02 2011. [Citat: 13 01 2017.] <https://istoriasesitei.wordpress.com/2011/02/05/mircea-rusnac-perioada-timpurie-a-istoriei-industriale-a-resitei-1771-1855/>.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁵⁷ Mircea Rusnac – O lucrare puțin cunoscută despre trecutul Reșiței. *istoriabanatului.wordpress.com*. [Interactiv] 25 11 2011. [Citat: 18 01 2017.] <https://istoriabanatului.wordpress.com/2011/11/25/mircea-rusnac-o-lucrare-putin-cunoscuta-despre-trecutul-resitei/>.

⁵⁸ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

Reșița și a domeniilor ei aferente⁶³. Contractul dintre Curtea imperială și StEG este semnat la 1 ian. 1855. Societatea va începe o serie de investiții de anvergură în întreprinderile ei, iar coordonatorul uzinei reșițene este numit francezul Dubocq⁶⁴.

- Din 15 ianuarie 1855 legile militare sunt înlocuite prin Codul Justiției Militare. Acest fapt atrage după sine o reorganizare a administrației orașelor din întregul imperiu.
- În 1856 la Reșița sunt înregistrați 3242 locuitori⁶⁵.
- În 1858 la Reșița Germană sunt înregistrați aproximativ 4650 locuitori⁶⁶.
- **În 1859 coloniile uzinale Reșița și Steierdorf se unifică⁶⁷. Reșița trece de la statutul rural la cel de colonie⁶⁸.**
- În 1860 se dizolvă „Voievodatul Serbiei și Banatului Timișan”⁶⁹.
- **În 1861 muncitorii în siderurgie și minerii înființează prima asociație a muncitorilor din zona montanică bănățeană, inițiată ca o asociație de auto-ajutorare, denumită „Asociația de sprijin a muncitorilor”, iar primul președinte al acesteia este Johann Lang⁷⁰.**
- În 1862 se finalizează drumul Reșița- Steierdorf-Anina prin Carașova⁷¹.
- **În 1868 la uzina din Reșița se introduc convertizoare de tip Bessemer, la șase ani după ce procedura Bessemer fusese lansată de firma Krupp, iar la 1870 intră în funcțiune secțiile de bandaje, forjă (forja de 17 tone) și laminoare. În același an se înființează la Reșița o filială a „Asociației Generale a Muncitorilor”, o organizație constituită la Budapesta după un model german⁷². Între anii 1868-1870 se construiește linia de cale ferată Reșița-Secu, inițial cu tracțiune animală și din anul 1872 cu tracțiune cu locomotivă cu aburi.⁷³**
- În 1871 la Reșița Montană locuiesc 6300 de locuitori, în marea majoritate germani, iar în Reșița Română locuiesc 1200 de români și germani⁷⁴. În același an se construiește linia de cale ferată Reșița-Bocșa-Ocna de Fier.⁷⁵
- Între 1871-1872 se construiesc la Reșița primele locomotive de pe teritoriul Ungariei de atunci⁷⁶.
- În 1873 se inaugurează calea ferată Reșița-Ocna de fier, cu scopul principal de transport al minereului de fier. În același timp, printr-o cale ferată montană cu ecartament îngust se transporta antracit de la Secu la topitoria uzinei reșițene⁷⁷.
- În 1874 Reșița este conectată la rețeaua de căi ferate a comitatului Timiș⁷⁸.
- **În 1876 la uzina din Reșița de pune în funcțiune primul cuptor Siemens-Martin. În același an este înființată „Asociația de educație a muncitorilor (Arbeiter-Bildungs-Verein)”⁷⁹.**

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Mircea Rusnac – O lucrare puțin cunoscută despre trecutul Reșiței. *istoriabanatului.wordpress.com*. [Interactiv] 25 11 2011. [Citat: 18 01 2017.] <https://istoriabanatului.wordpress.com/2011/11/25/mircea-rusnac-o-lucrare-putin-cunoscuta-despre-trecutul-resitei/>.

⁶⁹ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 58.

⁷⁴ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁷⁵ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 58.

⁷⁶ Mircea Rusnac – O lucrare puțin cunoscută despre trecutul Reșiței. *istoriabanatului.wordpress.com*. [Interactiv] 25 11 2011. [Citat: 18 01 2017.] <https://istoriabanatului.wordpress.com/2011/11/25/mircea-rusnac-o-lucrare-putin-cunoscuta-despre-trecutul-resitei/>.

⁷⁷ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

- În anul 1880 se construiește la Reșița al patrulea furnal, înalt de 20 m și cu o capacitate de 280 mc, construcția sa fiind determinată de legătura de cale ferată pentru asigurarea materiei prime și de reușite privind cocsificarea (cele trei furnale construite anterior funcționau cu mangal). Majoritatea materiilor prime vor fi aduse pe calea ferată de la Ocna de fier, și din bocșele de lângă Reșița, din Länd, adaosuri de la Târnova și Delinești iar calcarul era adus din Dealul Crucii.⁸⁰
- În 1881 România devine regat, iar comitatele Caraș (Krassó) și Severin (Szörény) se unesc în comitatul Caraș-Severin, cu reședința la Lugoj. În același an la Reșița Montană sunt înregistrați 7919 locuitori, iar în Reșița Română 1450⁸¹.
- În 1883 uzina din Reșița introduce primele mașini cu dinam⁸².
- Între anii 1888 și 1890 laminorul uzinei este complet renovat, numărând nouă linii de laminare.⁸³
- La 1 mai 1890 muncitorii ies în stradă pentru a demonstra pentru ziua de lucru de 8 ore, ca răspuns la solicitarea Congresului socialiștilor de la Paris⁸⁴.
- În 1891 la Reșița Montană sunt înregistrați 10164 locuitori, iar în Reșița Română 2655, categorisiți în aproximativ 7400 de germani și 2600 de români⁸⁵.
- Încă de la începutul anilor 1890 opera vieneză are un deosebit succes la Reșița (dar și la Oravița). La Reșița sunt faimoși actorul și cântărețul Arpad von Biro și capelmaistrul Anton Pavelka. De asemenea la Reșița se înregistrează o puternică activitate culturală, susținută de dascălii Ludwig Mottl, Ernst Speidl, Adalbert Hehn și Josef Tietz⁸⁶.
- În anul 1893 se demolează cele trei furnale ce funcționau cu mangal și se construiesc alte două noi furnale de 17 m înălțime, cu o capacitate de 140 mc. Acestea sunt puse în funcțiune în anii 1894-1895.⁸⁷
- În 1887 ia ființă „Uniunea cântăreților”, o asociație de amatori de muzică și teatru care dă și reprezentații publice⁸⁸.
- În 1898 uzina este dotată cu o forjă de scule și cuptor de topit oțeluri speciale în creuzet.⁸⁹
- În 1899 muncitorii germani înființează „Asociația generală a muncitorilor din Reșița”⁹⁰. Influențele germane în limbă și cultură vin nu doar din originile coloniștilor inițiali, ci și din stagiul de specializare al calfelor reșițene dincolo de granițe, în spațiul vorbitor de limbă germană.
- În 1901 „Asociația generală a muncitorilor sindicaliști” este dizolvată în urma unei greve⁹¹.
- În 1905 încep să se organizeze asociațiile de partid, precum și o „Secție de cânturi a sindicatului muncitorilor metalurgiști și fierari din Reșița”⁹².
- În 1910 se construiește al patrulea furnal, de construcție americană, cu capacitatea de 250 mc.⁹³ Se extinde forja de material mărunț iar cuptorul cu creuzet se înlocuiește cu un cuptor electric.⁹⁴ În această perioadă are loc și încetarea funcționării furnalelor de la Anina.

⁸⁰ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 57.

⁸¹ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 58.

⁸⁸ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 58.

⁹⁴ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

- Tot în 1910 Reșița are 18264 de locuitori, totalizând populația din Reșița Camerală (fosta Reșița Română) și Reșița Montană, cele două administrații fiind de acum comasate⁹⁵. În același an se finalizează construcția Școlii de beton⁹⁶, construcție începută în 1907⁹⁷.
- Prima asociație turistică reșițeană a fost înființată în 1911, condusă de vânătorul Albert Rotter⁹⁸.
- În 1912 străzile principale sunt pavate cu macadam, iar în 1930 cu granit⁹⁹.
- **În 1914, odată cu izbucnirea primului Război Mondial, uzinele din Reșița devin fabricante de armament, mărindu-se în acest scop capacitatea de producție¹⁰⁰.**
- În 1917 sindicatul muncitoresc își organizează primul „Cămin muncitoresc” aflat în proprietatea lor, prin achiziționarea casei Tiger¹⁰¹.
- În 1918, odată cu finalul războiului, administrația din Banat de origine maghiară este în general destituită, nu însă și în localitățile montanistice din Reșița, unde aceasta conlucrează cu noua administrație. În noiembrie germanii sunt obligați să părăsească țara, retrăgându-se prin Ardeal, urmând ca de la jumătatea lunii noiembrie trupele sârbești să ocupe Banatul, iar în decembrie sosesc regimentele franceze¹⁰². La 1 decembrie are loc unirea țărilor române.
- **La finalul primului Război Mondial, la Reșița mai erau în funcțiune două furnale înalte cu cocs, iar administrația trece de la societatea STEG la nou înființata UDR.¹⁰³**
- În 1919 Banatul este divizat de Antanta între România, Serbia și Ungaria, România devenind gestionara întregii regiuni montanistice a Banatului pentru a cărui administrare Consiliul Director Român numește un prefect al comitatului Caraș-Severin. Treptat personalul de conducere angajat în învățământ de origine germană sau maghiară este înlocuit cu personal de origine română. În același an primele unități militare românești se stabilesc în Banatul montanistic¹⁰⁴.
- Între 1919 și 1929 se dezvoltă la Reșița o viață socială intensă și variată, însoțită de reorganizarea fostelor asociații și de formarea unora noi. În această perioadă activează 4 asociații germane de cânturi, 2 asociații române de cânturi și 1 cor maghiar, toate continuând tradiția de dinainte de război. De asemenea funcționează fanfara uzinei, se înființează un cvartet de coarde și pe lângă acestea funcționează și numeroase „bande” de muzicieni amatori sau profesioniști, germani sau români. Pe de altă parte asociațiile de cânt din Banatul Montan interacționează și dezvoltă schimburi de experiență (între asociațiile din Reșița, Steierdorf-Anina și trupele aflate în vizită). În oraș funcționau 3 cinematografe și 4 tipografii. Se mai înregistrează și 2 asociații sportive profesionale și se activează zonele de agrement Gărâna și Semenice, prin susținerea de activități turistice și practicarea schiului¹⁰⁵.
- **În 1920 pacea de la Trianon consfințește granițele României, iar StEG se transformă în societate română pe acțiuni, sub numele de „Uzinele de fier și domeniile din Reșița” (UDR).**
- În 1922 se fondează Fabrica de motoare Reșița, dezvoltată dintr-un atelier de reparații¹⁰⁶.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Mircea Rusnac – O lucrare puțin cunoscută despre trecutul Reșiței. *istoriabanatului.wordpress.com*. [Interactiv] 25 11 2011. [Citat: 18 01 2017.] <https://istoriabanatului.wordpress.com/2011/11/25/mircea-rusnac-o-lucrare-putin-cunoscuta-despre-trecutul-resitei/>.

⁹⁷ Mircea, Rusnac. Rusnac, Mircea - Ghidul monumentelor istorice ale Reșiței. *www.banaterra.eu*. [Interactiv] 29 05 2009. [Citat: 18 01 2017.] <http://www.banaterra.eu/romana/rusnac-mircea-ghidul-monumentelor-istorice-ale-resitei>.

⁹⁸ Mircea Rusnac – O lucrare puțin cunoscută despre trecutul Reșiței. *istoriabanatului.wordpress.com*. [Interactiv] 25 11 2011. [Citat: 18 01 2017.] <https://istoriabanatului.wordpress.com/2011/11/25/mircea-rusnac-o-lucrare-putin-cunoscuta-despre-trecutul-resitei/>.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 58.

¹⁰⁴ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

- În 1923 începe producția primei Fabrici de locomotive din România¹⁰⁷.
- **În anul 1923 este refăcut furnalul mic, unicul menținut în funcțiune după primul Război mondial, din cauza lipsei de materii prime.**¹⁰⁸
- **Între anii 1928-1938 au loc numeroase investiții în funcționarea complexului siderurgic (construcții noi, re tehnologizări):** Între anii 1928-1930 are loc instalarea a două laminoare noi; 1929 – construirea unui cuptor electric nou; 1934 – construirea fabricii de cocsificare a cărbunelui mineral; 1934-1936 – intrarea în funcțiunea a două noi baterii de cuptoare de cocsificare de câte 12 bucăți; 1937 – construcția cuptorului nr. 7 și mărirea capacității la 55 tone; 1938 – modernizarea laminoarelor, a cuptoarelor Siemens-Martin și investiții în construcția de mașini.¹⁰⁹
- În 1929 Reșița este ridicată la rang de oraș, având peste 20000 de locuitori, dintre care 15000 etnici germani. Se înființează organizația social-democrată de tineret, Tineretul Muncitoresc Socialist. Într-o zonă cu potențial ambiental ridicat a Văii Bârzavei se deschide „Ștrandul turistic”, o amenajare realizată integral de Asociația turistică reșițeană prin mijloace proprii și muncă voluntară¹¹⁰.
- Între 1930 și 1939, în ciuda crizei economice globale, societatea reșițeană desfășoară o activitate socială și culturală efervescentă, compensând lipsurile generale prin mijloace proprii de producție și implicare, atât în cadrul asociațiilor culturale cât și prin organizațiile sindicale ale muncitorilor¹¹¹.
- În 1930 se construiește de către UDR primul pod arcuit integral sudat din România, în cartierul Stavila.¹¹²
- În 1934 se construiește noua Casă Muncitorească, construită de către Societatea pe Acțiuni Casa Muncitorească, pentru beneficiul sindicatelor metalurgiștilor, constructorilor și mai multor asociații. Sala Casei Muncitorești este inaugurată în 1936.¹¹³
- În anul 1934 secțiile uzinale UDR sunt conduse aproape exclusiv de către ingineri români.¹¹⁴
- **În anul 1936 este reconstruit și pus în funcțiune și cel de-al doilea furnal.**¹¹⁵
- În 1937 se construiește cel de-al doilea pod din oțel integral sudat¹¹⁶ la limita dintre Reșița Română și Montană, în dreptul actualei case de cultură.
- În 1941 Reșița are 26000 locuitori, iar în Casa Muncitorească are loc un concert al orchestrei de cameră a Filarmonicii din Berlin, secondat de un al doilea concert în 1942¹¹⁷.
- În 1944 România declară război Germaniei. Șvabi bănățeni se retrag înspre nord-vest, și primele tancuri sovietice ajung la Reșița și se aprobă în secret deportarea germanilor din România în URSS¹¹⁸.
- În 1947 Regele Mihai este constrâns să abdice și se proclamă Republica Populară¹¹⁹.
- **Prin decretul nr. 119/1948 are loc naționalizarea UDR, uzinele reșițene intrând în proprietatea statului sub denumirea „Uzinele de fier și domeniile din Reșița, Întreprindere Naționalizată (UDRIN).”¹²⁰ După naționalizare se discută necesitatea modernizării secțiilor uzinei, atât din punct de vedere al construcțiilor cât și al instalațiilor și echipamentelor tehnologice, iar procesul de**

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Bordan S., Bogdan G.C. et al, 200 de ani de construcții de mașini la Reșița. 1771-1971, Reșița, 1971

¹⁰⁹ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 58.

¹¹⁰ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid., p. 103

¹¹⁵ 200 de ani de construcții de mașini la Reșița. 1771-1971, Bordan S., Bogdan G.C. et al, Reșița, 1971

¹¹⁶ Rusnac, Mircea. Mircea Rusnac – O carte despre podurile și podețele Reșiței. www.isotiraabanatului.wordpress.com. [Interactiv] 07 05 2015. [Citat: 17 01 2017.] <https://istoriabanutului.wordpress.com/2015/05/07/mircea-rusnac-o-carte-despre-podurile-si-podetele-resitei/>.

¹¹⁷ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 58.

modernizare al tehnologiei dar și a construcțiilor care adăposteau procesele tehnologice întră succesiv în etape de reconstrucție. Prima etapă se derulează între anii 1948-1954, având ca obiect investiții strict necesare pentru utilizarea capacităților de producție. A doua etapă se derulează între anii 1961-1970 și urmărește o dezvoltare mult mai structurată a secțiilor (în special a celor dedicate construcției de mașini) și capacităților de producție.¹²¹

- În anul 1948 se construiește barajul Gozna-Văliug, inclusiv ansamblu de amenajări hidroenergetice.¹²²
- În anul 1949 se înființează societățile mixte cu capital soviet-român, societățile de tip SOVROM. **Uzinele Reșița sunt administrate de SOVROM-METAL REȘIȚA.** În același an sunt puse în funcțiune 7 noi cuptoare Siemens-Martin.¹²³
- **La finalul anilor 50 se planifică înlocuirea vechilor furnale cu 2 furnale noi, moderne, care se vor edifica la începutul anilor 60, având fiecare o capacitate de 700 mc. La 12 august 1961 se dă în funcțiune primul furnal din cele 2.**¹²⁴ **Cel de-al doilea se dă în funcțiune la scurt timp după, în anul 1963.**
- între anii 1961 și 1963 se construiește Barajul Secu, situat pe râul Bârzava, fiind primul baraj cu contraforți din beton construit în România.¹²⁵
- În anul 1962, societatea Combinatul Metalurgic Reșița se divide în două societăți principale, respectiv Combinatul Siderurgic Reșița (CSR) și Întreprinderea Constructoare de Mașini Reșița (ICMR).¹²⁶
- Între 1963-1964 se construiește funicularul care transporta calcarul din Dealul Crucii peste zona centrală la furnale.
- Între anii 1964-1965, o parte din Uzina de construcții de mașini se mută pe platforma Mociur, în zona de nord-vest a orașului. Amplasamentul fusese stabilit încă din anul 1951.¹²⁷ În aproximativ același interval (anii 1965-1967) are loc modernizarea liniilor mijlocii și fine ale laminoarelor liniare.¹²⁸
- În 1968 se construiește clădirea de călători a stației Reșița Nord, concepută după principii moderne și deservind noul centru civic al Reșiței.¹²⁹
- În anul 1969 are loc înființarea Centralei Industriale Siderurgice Reșița, care va încorpora fostele structuri, cuprinzând atât unități pre-existente anterior cât și unități metalurgice nou construite și unități de deservire ale proceselor.¹³⁰
- **Industria reșițeană își păstrează importanța și recunoașterea și în perioada Republicii, dar din anii 1970, prin politica de răspândire a centrelor industrializate pe tot teritoriul național, scade ca valoare. În anii 1970 populația orașului atinge un maxim de 125000 de locuitori, cifra aceasta scăzând către momentul prezent**¹³¹.

c. Evoluția urbană

În Reșița țesutul urban din nucleul istoric Reșița Montană (zonă care face obiectul studiului) cât și din zona centrală a fost de-a lungul timpului puternic tributar influenței uzinei și relațiilor de asigurare a materiei prime și a legăturilor dintre diferitele areale de producție industrială. De altfel, primele nuclee de locuire sunt dezvoltate sub forma unor colonii muncitorești afectate uzinei. Orașul Reșița s-a dezvoltat ca

¹²¹ Bordan S., Bogdan G.C. et al, 200 de ani de construcții de mașini la Reșița. 1771-1971, Reșița, 1971

¹²² 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 74.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Lacul_Secu

¹²⁶ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 74.

¹²⁷ Bordan S., Bogdan G.C. et al, 200 de ani de construcții de mașini la Reșița. 1771-1971, Reșița, 1971

¹²⁸ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 75.

¹²⁹ Hromadka, Georg. *Scurtă cronică a Banatului Montan*. Reșița : s.n., 1993.

¹³⁰ 225 ani de siderurgie la Reșița. 1771-1996, Editura Timpul, p. 75.

¹³¹ Bocicai, Adina. *Plan urbanistic general Municipiul Reșița*. Reșița : BIA Adina Bocicai, 2003.

centru industrial între secolele XVIII-XX, în relație cu 2 nuclee istorice: Reșița Română și Reșița Montană sau Germană. În relație cu nucleele istorice inițiale, începând cu mijlocul secolului XX orașul se dezvoltă în aval, în zonele mlăștinoase ale Luncii Bârzavei.¹³²

*Caracterul creșterii urbane este în principal dictat de condițiile geografice, respectiv de deschiderea văii Bârzavei, în unele locuri îngustă, și de traseul Bârzavei. Astfel orașul are o dezvoltare liniară în lungul văii, cu o dispunere liniară a străzilor în lungul cursului de apă, influența apei fiind decisivă pentru dezvoltarea industriei de la fazele incipiente până în perioada modernă. Cursul de apă în forma sa actuală a fost regularizat în etape succesive și în relație cu diferite nevoi ale zonelor urbane. În lipsa Bârzavei, industria locală nu s-ar fi putut dezvolta în perioada secolelor XVIII-XIX. De asemenea, evoluția orașului este strâns legată de evoluția zonelor industriale, zonele cu caracter urban conținând funcțiuni publice și de locuire fiind întrepătrunse în mod organic și dependente de dezvoltarea arealelor cu funcțiune industrială. Acest fapt se datorează atât amplasării de la început a industriei în strânsă relație cu arealele inițiale de locuire, cât și datorită condițiilor geografice și configurației văii Bârzavei. De-a lungul evoluției industriei siderurgice din cadrul nucleului istoric al Reșiței Montane, parcele sau întregi ilouri de zone urbane cu caracter predominant de locuire sunt demolate pentru a acomoda nevoia de expansiune a industriei, rațiunea dezvoltării industriale primând în dezvoltarea urbană până la finalul secolului trecut. Industria este definită de incinte separate cu caracter funcțional distinct, învecinate direct și chiar intercalate parțial cu zone rezidențiale definite anterior.*¹³³

Dezvoltarea orașului în relație cu uzina: Reșița Română constituie nucleul inițial al așezării, stabilit în perioada evului mediu, Reșița Montană din amonte față de nucleu inițial fiind colonizată prima dată în 1757 cu familii provenind din Oltenia, care se ocupau cu fabricarea mangelului pentru uzinele din Bocșa (fondate la 1719). Ulterior, în octombrie 1768, împărăteasa Maria Theresia decide ca în această zonă să se construiască o nouă topitorie de fier, decizia fiind dictată de considerațiile de reconstruire ale uzinelor de fier din Bocșa, ruinate din cauza administrării defectuoase. În 1769 se elaborează de către Karl Alexander Steinlein planul general al uzinei siderurgice Reșița amplasată în Reșița Montană, iar asesorii direcțiunii din Oravița elaborează planurile celor două furnale inițiale. Momentul inaugurării uzinelor reșițene prin aprinderea primelor 2 furnale denumite „Franziskus” și „Josephus” este datat 3 iulie 1771, evenimentul fiind astfel poziționat din punct de vedere cronologic anterior fondării unor alte centre metalurgice relevante la nivel european (Hromadka, citat de M. Bâldea)¹³⁴. Acest fapt justifică puternica relație la nivel simbolic pe care orașul o are încă cu tradiția sa industrială, chiar dacă activitatea industrială din prezent este masiv diminuată.

Primul nucleu de locuire cu caracter rural se constituie în relație directă de primul nucleu de prelucrare metalurgică, fiind amplasat „în relație cu primele construcții ale topitoriei inițiale, respectiv cele două furnale înalte, Forja și Forja de unelte și Hala de amestecare.” Acest prim grupaj de loturi se poziționează în lungul traseului de circulație din valea Bârzavei, pe frontul nordic a ceea ce urmează să se dezvolte ca principala stradă din cartierul Reșița Montană, actuala stradă Paul Iorgovici.¹³⁵ Astfel nucleul inițial al Reșiței Montane „se constituie la începutul anilor 1800 în zona străzii Paul Iorgovici, și expandează apoi către zona Casa Muncitorească, pe o axă paralelă cu valea Bârzavei în sensul de urcare spre zona montană - Semenici, stradă specifică târgurilor, cu lărgime de cca. 30m între fronturi și o lentilă centrală, care constituia principală zonă de promenadă a orașului (Bocicai, citat de M. Bâldea).”¹³⁶ Primele locuințe erau amplasate în porțiunea cuprinsă între furnale și actuala catedrală ortodoxă. Ele aveau un aspect semi-urban, reprezentând în primă fază locuințe de muncitori cu un singur etaj, fiind amplasate cu axul

¹³² M. Bâldea, *Studiu istoric – urbanistic și arhitectural. Biserica romano-catolică Maria Zăpezii, 2021*

¹³³ Ibid.

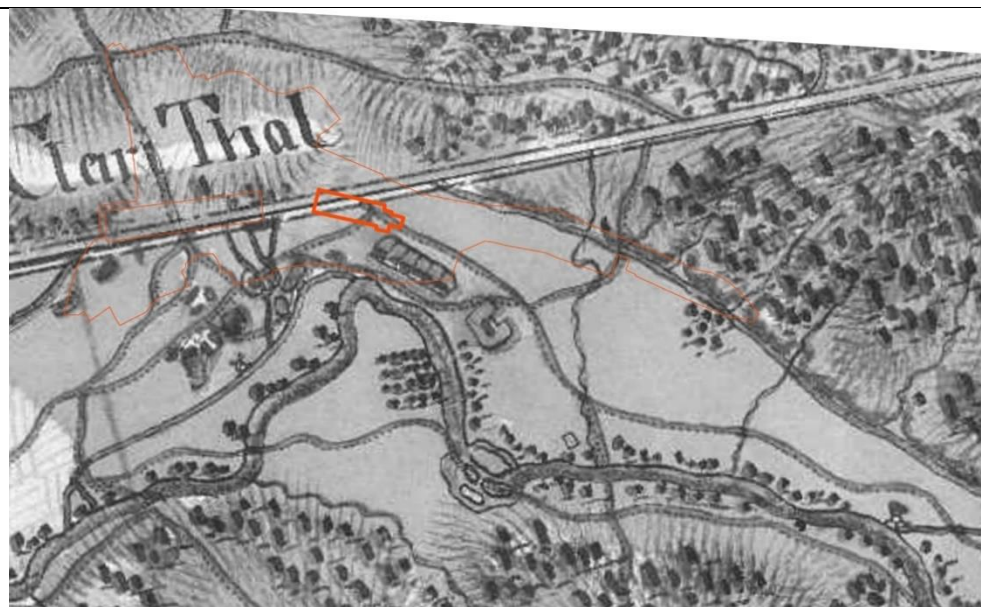
¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

longitudinal orientat paralel cu strada, determinând în primă fază un front discontinuu către stradă (Fig. 4). La trecerea către secolul XIX locuințele încep să constituie fronturi continue,¹³⁷ iar tiparul de așezare în loturi al primelor zone de locuințe muncitorești, reprezentată de străzile denumite Rânduri și amplasate pe versantul nordic al văii, cât și pachetele de locuințe amplasate între strada Paul Iorgovici și calea ferată, urmăresc tiparele unor așezări muncitorești tipice perioadei de început a industrializării în Europa. Rândurile sunt similare modului de ocupare din Anina, unde străzile determină terase parcelate de-a lungul curbilor de nivel ale versantului ce conținea puțurile inițiale, iar ilourile amplasate pe teren drept sunt străbătute de un traseu de circulație intern de-a lungul axului longitudinal, similar cu modul de gestiune englez al vecinătății locuințelor muncitorești (Fig. 5).

La începutul secolului XX, „zona centrală a Reșiței Montane se întindea de la podul de la vamă, spre Biserica Catolică Maria Zăpezii până la intrarea în zona Hala Nouă, fiind o stradă comercială, cu spații de vânzare la parter și locuința familiei la etaj.”¹³⁸ Actuala Piața Republicii se dezvoltă dintr-o piață-târg cu caracter lenticular, dezvoltată în directă legătură cu evoluția nucleului inițial Reșița Montană și în relație cu uzinele siderurgice. În lungul acestei artere principale, în special zona fostei Case Muncitorești (capătul estic al pieței lenticulare) se dezvoltă principalul front urban, ce integra instituții publice și funcțiuni comerciale (prăvălii, etc.) (Bocicai, citat de M. Bâldea).¹³⁹

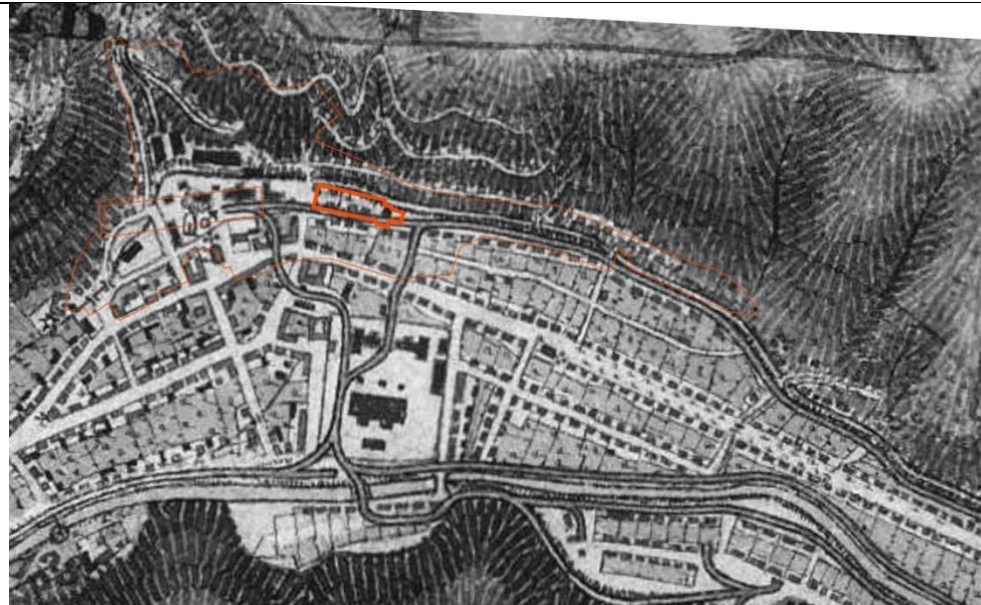
Figură 4 Dezvoltarea nucleului Reșiței Montane în Ridicarea topografică Iozefină (1764-1785)¹⁴⁰

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ M. Bâldea, *Studiu istoric – urbanistic și arhitectural. Biserica romano-catolică Maria Zăpezii*, 2021

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ <https://maps.arcnum.com/en/map/europe-18century-firstsurvey/?layers=163%2C165&bbox=75214.03583261324%2C5651295.854296798%2C2402568.67305966%2C6501275.608827958>

Figură 5 Dezvoltarea nucleului Reșiței Montane în Ridicarea topografică Franciscană (1806-1869)¹⁴¹

Pe de altă parte, piața urbană principală până la trecerea dintre secolele XVIII-XIX a reprezentat-o fosta Piață Elisabeta (denumire anterioară Piața Bisericii), localizată în dreptul bisericii romano-catolice Maria Zăpezii. Aceasta era amplasată în zona plată a văii, poziționată la intersecția a două străzi majore care determinau țesutul istoric, respectiv Hauptgasse sau strada principală (actuala stradă Paul Iorgovici) cu traseu tangent la piață și strada Gării, care făcea legătura între fosta gară (Gara Reșița-Uzine, ulterior halta „Flacăra”) și Piața Bisericii. Biserica funcționa ca și capăt de perspectivă pentru strada Gării din direcția sud.¹⁴² În prezent acest întreg țesut dintre biserică și fosta gară a fost complet demolat și reconfigurat prin ample operațiuni de sistematizare care au avut ca scop principal reconfigurarea circuitului tehnologic al uzinelor. De-a lungul secolelor XIX și XX, „țesutul urban din jurul bisericii devine treptat integrat incintelor distincte ale uzinei care ajung într-un final să încercuiască pe trei laturi biserica, înghițind în cea de-a doua jumătate a secolului trecut toate celelalte funcțiuni anterioare.”¹⁴³ De asemenea, relația inițială a bisericii romano-catolice cu terenul înconjurător a suferit alterări ce au condus la pierderea percepției inițiale asupra acesteia, principala disonanță la nivel de țesut fiind reprezentată de faptul că cota terenului actualului ansamblu care include biserica nu are raportare la nici un spațiu urban învecinat, și nu are o deschidere.

O acțiune majoră de restructurare a țesutului are loc în anul 1958, prin reconstrucția și extinderea oțelăriei Siemens-Martin, amplasată la nord de biserică, prin înlocuirea cuptoarelor mici cu cuptoare de 125 și 250 t și dotarea cu un nou melanjor. Drept urmare, incinta uzinei se apropie mai mult de biserică și de casa parohială. Însă cea mai masivă operație de reconfigurare a țesutului proxim este reprezentată de construirea noii hale a cuptoarelor adânci în anii 60-70 și extinderea laminorului, care presupune demolarea policlinicii și a arealului conex (în lungul actualei str. Mihai Viteazu). Ca urmare a acestei operații, pentru asigurarea legăturii pe cale ferată uzinală între furnale, oțelărie și laminor, se va construi în anii 70 pasajul de traversare a căii rutiere. Această legătură exista și anterior, în secolul XIX, fiind deservită prin structura denumită „podul înalt”, un pod uzinal ce constituia un traseu de legătură ce servea aceluiași scop. Pasajul rutier cu supra-traversarea liniei de cale ferată uzinală a presupus coborârea circulației rutiere,

¹⁴¹ <https://maps.arcanum.com/en/map/europe-19century-secondsurvey/?layers=158%2C164&bbox=75214.03583261324%2C5651295.854296798%2C2402568.67305966%2C6501275.608827958>

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

pentru a rezolva traficul în creștere atât auto cât și pentru tramvaie. În ciuda amplitudinii operației de reorganizare a traseelor și a demolării unor construcții relevante, printre care palatul Scheuchenstein, biserica romano-catolică este păstrată împreună cu construcțiile din ansamblul ei. Acesta a fost cel mai probabil un gest de respect față de „un edificiu de cult al unei minorități cu influență majoră asupra evoluției siderurgiei Reșițene, având în vedere că până în secolul XIX etnicii germani constituiau populația majoritară a orașului, provenind în principal din regiunile Stiria, Austria Superioară și Carintia.”¹⁴⁴

În anii 1970 centrul administrativ se mută din Reșița Montană spre Reșița Română, fosta zonă Petru Iacob, pentru care se demolează un pachet de locuințe și clădiri ale cartierului și se modifică traficul pe o centură cu pasaj denivelat.

„Dezvoltarea orașului în relație cu apa: Începând cu anul 1781, cursul apei servește pentru plutitul trunchiurilor de copaci de pe Semenice, deservind cuptoarele de mangal din Reșița, Domașnea și Bocșa. Din anul 1771 Bârzava îndeplinește rolul de furnizor de energie și de apă tehnologică pentru uzină, deși operații de preluare a cursului în scop tehnic în relație cu obiectivele industriale se realizează și anterior. Între anii 1769-1771 se execută canalul de aducțiune a apei din râul Bârzava pentru necesitățile industriale aferente forjei, apa fiind folosită inițial pentru propulsarea roților care puneau în funcțiune suflantele și ciocanele forjei. Pe lângă scopul uzinal principal, canalul acționa și 3 mori. După 1950 acest canal, denumit Eruga, având structura malului întărită cu pari verticali bătuți paralel și o lungime aproximativă de 3 km, va fi acoperit cu plăci betonate. În decursul secolelor XVIII-XX, cursul apei este integrat în incinta uzinei într-un mod complex, drept dovezi ale vechilor trasee hidrotehnice de deservire a uzinei rămânând toponime active încă precum strada „Digului” sau strada „Canalului” (în relație cu canalul Eruga).”¹⁴⁵

„În perioada contemporană creșterea orașului în Lunca Bârzavei a fost împiedicată de albia râului cu caracter șerpuit și instabil, astfel încât în anul 1962 începe proiectul de mutare și regularizare al albiei râului, în relație cu dezvoltarea cartierului Lunca Pomostului. Intervenția de regularizare a albiei s-a realizat între anii 1963-1967, operația acoperind o lungime de 9,9 km. De-a lungul parcursului râului din intravilan malurile au fost configurate prin diverse sisteme de protecție.”¹⁴⁶

„Uzinele Reșița în contextul evoluției istorice și urbane. Uzinele din Reșița cunosc o evoluție a proprietății de-a lungul timpului, care imprimă de asemenea diferite etape de dezvoltare cu caracter specific uzinelor și domeniilor aferente. Într-o primă fază, uzinele se dezvoltă ca proprietate exclusivă a Curtii imperiale de la Viena, (...).”¹⁴⁷ „Împărăteasa Maria Theresia decide în octombrie 1768 ca în această zonă să se construiască o nouă topitorie de fier, prin corelare cu intenția de reconstruire a uzinelor de fier din Bocșa, considerate ineficiente ca investiție. Planul uzinei siderurgice este elaborat în anul 1769, iar asesorii direcțiunii din Oravița elaborează planurile celor două furnale inițiale¹⁴⁸ (...), lucrările de construcție începând în același an. Inaugurarea uzinei are loc la 3 iulie 1771, prin aprinderea primelor două furnale (*Franziskus* și *Josephus*) cu topitori germani transferați de la Bocșa. Uzinele includeau forjă, forjă de unelte (Fig. 10-B) și o serie de anexe, precum fierărie și hală de amestecare¹⁴⁹ (...). Din acest moment urmează colonizări cu muncitori metalurgiști proveniți din teritoriile Austriei. Amplasarea în teritoriu face uz de conexiunea cu Bârzava, cursul acesteia fiind utilizat pentru a alimenta canalul topitoriei și a acționa

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ M. Bâldea, *Studiu istoric – urbanistic și arhitectural. Biserica romano-catolică Maria Zăpezii, 2021*

¹⁴⁸ Fig. 10-A

¹⁴⁹ Fig. 10-C

instalațiile. Un prim nucleu urban se constituie în directă conexiune cu uzina, cuprinzând 162 de familii de origine germană (Hromadka, citat de M. Bâldea).¹⁵⁰

„Curtea vieneză coordonează în anul 1845 o primă etapă de modernizare și extindere a uzinelor, vizând acționarea prin mașini cu aburi, reconstrucția și modernizarea topitoriei și a furnalelor înalte precum și construirea diferitelor ateliere și structuri conexe. Mașinile cu aburi din dotare vor fi fabricate la Reșița, constituind primele fabricate în Ungaria secolului XIX cât și de pe teritoriul României în forma actuală. În urma revoluției de la 1848, o parte din nucleul urbanizat și clădiri secundare și administrative ale uzinei sunt incendiate, uzina necesitând reconstrucție și modernizare (Gräf, citat de M. Bâldea, p. 110-113). În această primă etapă de modernizare, ce durează până în anul 1858 (Gräf, citat de M. Bâldea, p. 117), se extinde arealul inițial al uzinei¹⁵¹ (...) și se generează un nou pol de producție industrială, între firul apei canalizat și polul inițial (...).¹⁵²”¹⁵³

În „(...) anul 1855, an în care Camera Aulică din Viena, aflată într-o criză financiară, vinde proprietățile montanistice din Banat către „Societatea cezaro-crăiască privilegiată austriacă (din 1882: austro-ungară) a căilor ferate de stat (StEG)” și astfel aceasta devine proprietarul uzinei de fier de la Reșița și a domeniilor ei aferente (Hromadka, citat de M. Bâldea). (...) Perioada STEG va dura până la sfârșitul primului război mondial, iar societatea STEG va fi responsabilă de ample acțiuni de reconstrucție și modernizarea a uzinelor. De asemenea, pentru a asigura forța de muncă necesară uzinelor în dezvoltare, societatea va continua colonizările de muncitori inițiate de camera imperială, aducând muncitori italieni și francezi, iar în paralel se realizează o migrare a muncitorilor din centrele miniere în care activitatea se diminuează, din împrejurimi, aceste acțiuni conducând la creșterea numărului muncitorilor. Numărul muncitorilor din uzinele metalurgice ajunge în anul 1859 la 1059 muncitori, iar între 1877-1879 sunt utilizați 1629-2224 muncitori.”¹⁵⁴

„Prin preluarea de către StEG a uzinelor de la Reșița, acestea devin cel mai important centru industrial din Banatul de sud. StEG modernizează atât uzinele de fier cât și extracția din teritoriul mai amplu al Reșiței, cu conexiuni către Dognecea și Secul prin căi ferate cu encartament îngust și chiar tuneluri. Uzinele includeau în această fază topitoria, forjele, pudlajul și laminoarele¹⁵⁵ (...), atelierele de construcții mașini, cocserie, oțelării, turnătorii, forjă, laminoarele, fabrica de poduri și cazane și fabrica de mașini și roți montate. O parte dintre funcțiuni se întrepătrund cu zona urbanizată de pe malul drept, iar o parte migrează pe malul stâng al Bârzavei în prima etapă între 1886-1888. Ultima fază de modernizare de dinainte de primul Război Mondial are loc în anul 1910. Întregul profil funcțional al uzinelor susține capacitatea StEG de a avea o contribuție remarcabilă la infrastructura feroviară din Europa centrală și de est din acel moment, (Gräf, citat de M. Bâldea, p. 117-132), prin producerea de bandaje feroviare și de material rulant, dezvoltând activ tehnologia în domeniul infrastructurii și a transportului feroviar.”¹⁵⁶

¹⁵⁰ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

¹⁵¹ Fig. 11-A

¹⁵² fig. 11-B

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ M. Bâldea, *Studiu istoric – urbanistic și arhitectural. Biserica romano-catolică Maria Zăpezii*, 2021

¹⁵⁵ Fig. 11-B

¹⁵⁶ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

Figură 6 Poziționarea obiectului de studiu pe „harta localității și uzinelor Reșița”, anul 1876¹⁵⁷

Figură 7 Harta localității și uzinelor Reșița, întocmită în jurul anului 1900¹⁵⁸

¹⁵⁷ 200 de ani de construcții de mașini la Reșița. 1771-1971, Bordan S., Bogdan G.C. et al, Reșița, 1971

¹⁵⁸ Ibid.

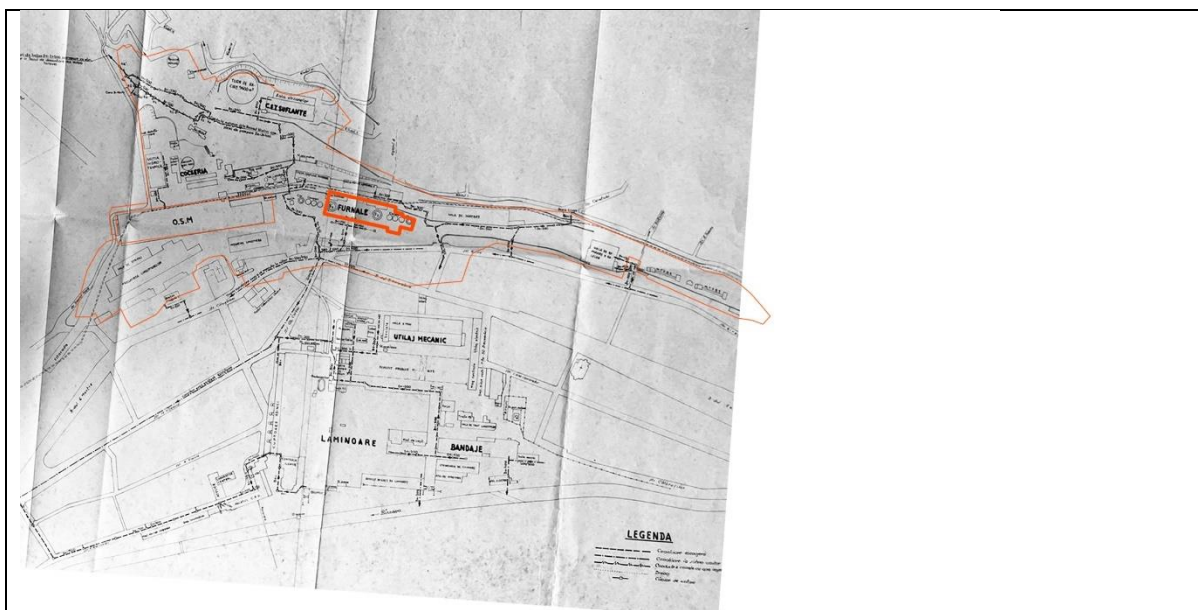

Figură 8 Planul de situație al Reșiței, mai 1925¹⁵⁹

„Între cele două războaie mondiale uzinele și domeniile STEG sunt transferate unei noi societăți anonime pe acțiuni românești, „Uzinele de fier și domeniile Reșița” (UDR) (Fig. 8). Această etapă debutează cu numeroase lipsuri datorate situației de după război, urmate de influența crizei financiare din anii 30. În anii 30 întreprinderea UDR controla și îndruma „întreaga producție siderurgică și de construcții de mașini din țară” (Bordan et.al, citat de M. Bâldea), precum și producția de laminate din țară, iar în perioada celui de-al doilea război mondial uzinele vor produce armament, astfel încât, în paralel cu exploatarea uzinelor și a societăților afiliate UDR va atrage câștiguri importante. Industria Reșițeană va cunoaște o turnură prin naționalizarea din iunie 1948 (Bordan et.al, citat de M. Bâldea). Perioada de după naționalizare are o proprie etapizare: etapa U.D.R.I.N. (1948-1949), în care uzinele s-au numit Uzinele de Fier și Domeniile Reșița, etapa încheiată în august 1949, când uzinele au fost integrate unor structuri de stat nou create; etapa SOVROM (1949-1954), prin care, ca urmare a clauzelor acordului de armistițiu cu U.R.S.S., în România s-au constituit societățile mixte de tip SOVROM care au durat până la 30 septembrie 1954, n cadrul acestei etape având loc dezagregarea societății UDR, uzinele Reșița devenind componente ale nou înființatelor societăți mixte SOVROMMETAL (ramura metalurgică) și SOVROMUTILAJPETROLIFER (ramura de construcții de mașini). Este momentul prin care se încheie indivizibilitatea patrimoniului integrat, iar în această perioadă, comparativ cu cele anterioare, nu se va investi în dezvoltarea domeniilor uzinale; etapa "Combinatul Metalurgic Reșița", (1954-1962), în care SOVROMMETAL și SOVROMUTILAJPETROLIFER au fost reunite într-o singură entitate administrativă cu denumirea Combinatul Metalurgic Reșița din cadrul Ministerului Industriei Grele; etapa Uzinei Constructoare de Mașini Reșița (după 1 aprilie 1962), în care societatea a fost în subordinea mai multor ministere sau centrale industriale; etapa Uzina Constructoare de Mașini Reșița S.A. (după februarie 1991), când ICM Reșița s-a reorganizat și transformat în Societate Comercială pe Acțiuni (site online ucmr.ro, citat de M. Bâldea).”¹⁶⁰

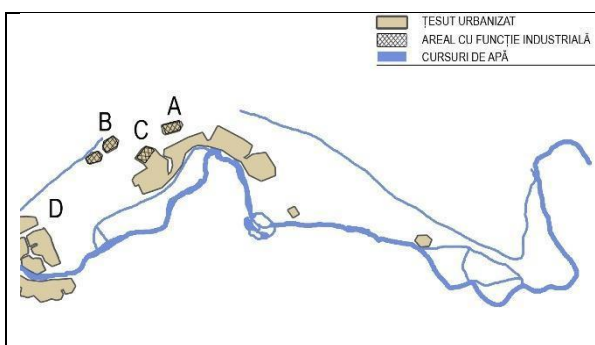
¹⁵⁹ Bogdan Suditu, plan postat pe grupul facebook „Reșița de neuitat”

¹⁶⁰ M. Bâldea, *Studiu istoric – urbanistic și arhitectural. Biserica romano-catolică Maria Zăpezii*, 2021

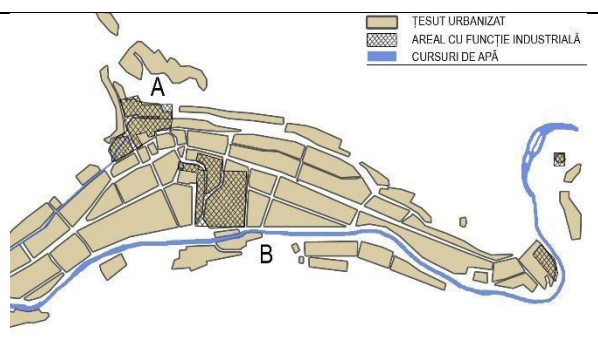

Figură 9 – extras din planul de amenajare a canalizării menajere pentru întregul combinat, 1962-67

„Prin modernizarea uzinelor în perioada UDR¹⁶¹ și socialistă, țesutul urban din jurul polilor siderurgici devine treptat integrat incintelor în permanentă extindere ale uzinelor. Înghițind în cea de-a doua jumătate a secolului trecut toate celelalte funcțiuni anterioare. Arealul industrial dezvoltat de StEG pe malul stâng al Bârzavei va fi și el extins.”¹⁶²

Figură 10 Reșița Germană și parțial Reșița Română, prima ridicare topografică militară 1763-1787. A – primele două furnale; B - forja și forja de unelte; C – fierărie, hală de amestecare; D – Reșița Română¹⁶³

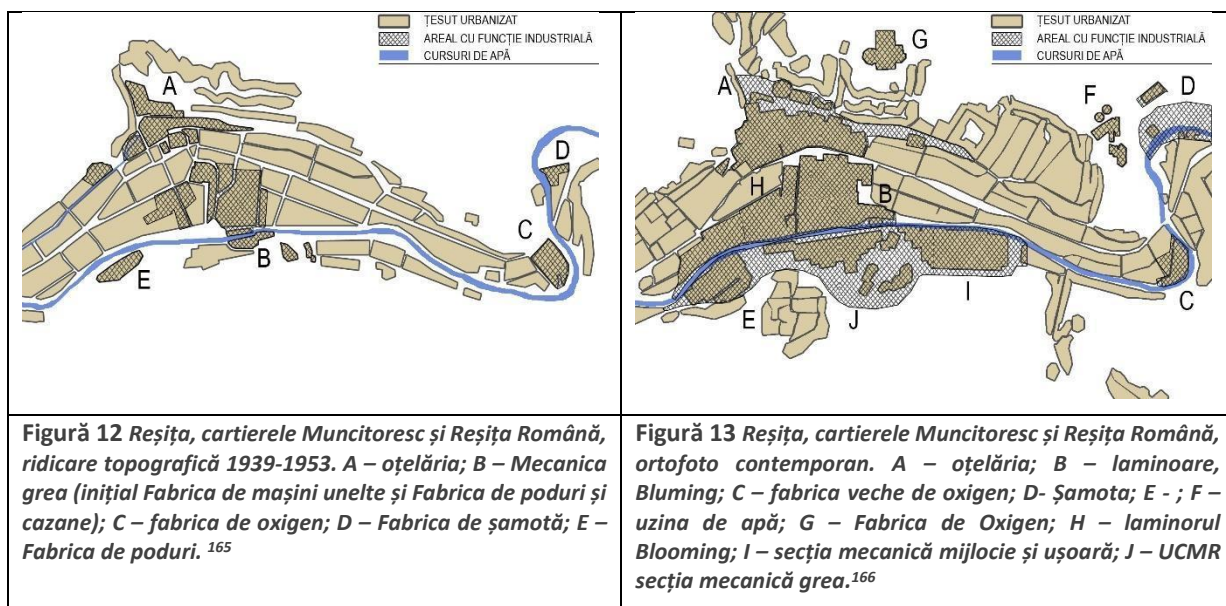
Figură 11 Reșița, a doua ridicare topografică militară 1869-1887. A – topitoria cu trei furnale și forjele, amplasate la vest; B – pudlajul cu laminoarele.¹⁶⁴

¹⁶¹ Fig. 11

¹⁶² Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

¹⁶³ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

¹⁶⁴ Ibid.

„În anii 1970 este demolat aproape complet țesutul istoric cuprins între biserica catolică la nord, biserica evanghelică la est și cursul Bârzavei la sud, operația extinzându-se spre est până aproape de podul de la vamă¹⁶⁷. Scopul a fost atât extinderea și modernizarea mai multor secții ale uzinelor cât și conectarea polilor istorici ai uzinelor prin cale ferată deasupra circulației auto, realizându-se un pasaj rutier complex. Oțelăria fusese conectată și în trecut prin linii de cale ferată și poduri suspendate de laminoare, însă niciodată prin operații similare ca amplasare, ci prin soluții adaptate țesutului urban anterior. Peste țesutul cu caracter istoric se suprapun hale mono-bloc de dimensiuni colosale, configurate după criterii funcționale și raționale, iar bisericile catolică și evanghelică supraviețuiesc demolărilor exclusiv datorită relevanței lor pentru lucrătorii de origine germană din uzine.”¹⁶⁸

Definitiv pentru dezvoltarea orașului este faptul că de la momentul fondării uzinei până în perioada socialistă au loc extinderi și restructurări continue ale uzinelor siderurgice și ale sectoarelor de industrie grea aferente, ceea ce permite creșterea continuă a producției și a veniturilor. La finalul fazei socialiste țesutul construit includea o serie de obiective industriale foarte ample, diverse ca funcționalitate și amplasare, toate corelate pentru a funcționa în suportul industriei siderurgice” și în cea constructoare de mașini. „În etapa contemporană, o parte din fostele areale sunt demolate (fabrica de șamotă), o parte sunt nefolosite și/sau ruinate și doar o parte foarte mică mai sunt funcționale însă la capacitate redusă.”¹⁶⁹

2. Monumente istorice, valori de patrimoniu cultural de interes național, situri arheologice în teritoriul studiat

Raportat la lista patrimoniului mondial și lista monumentelor istorice publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 113 bis din 15.02.2015, **obiectivul proiectului**, respectiv imobilul care în prezent este cunoscut cu denumirea de Furnal nr. 2 Reșița, este neutilizat, dar clasat ca monument istoric de clasa A (CS – II -m-A-10900).

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Fig. 12

¹⁶⁸ Bâldea, M. *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

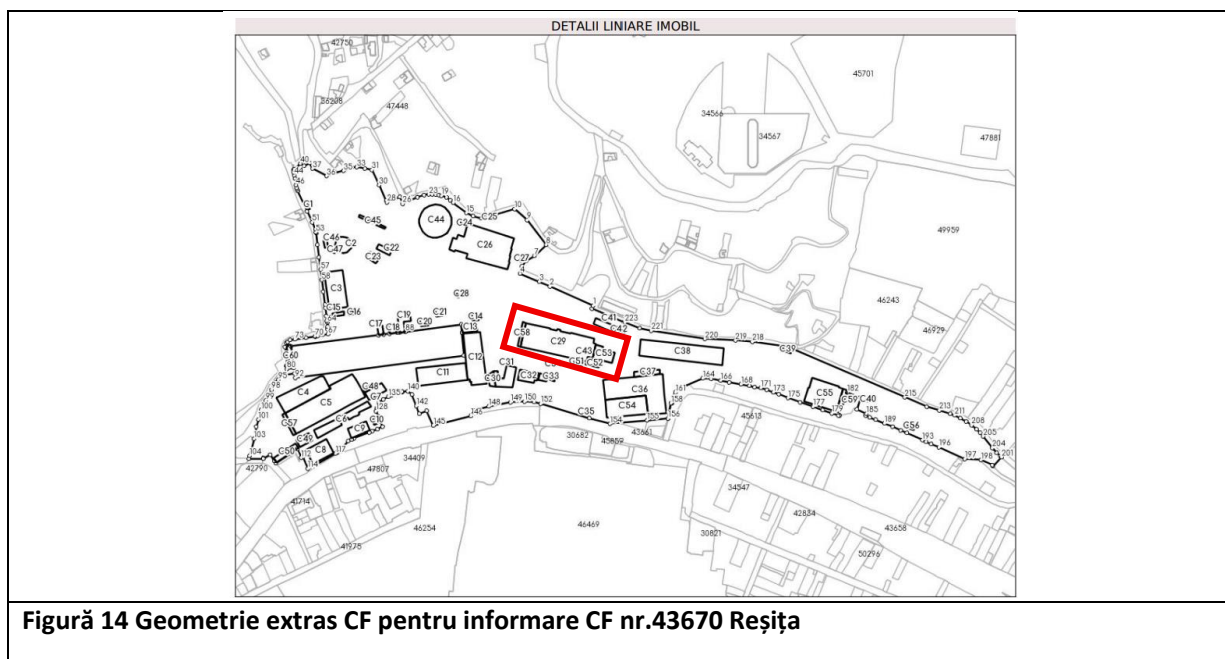
¹⁶⁹ Ibid.

336	CS-II-m-A-10900	Furnal (nr. 2)	municipiul REȘIȚA	Str. Lalescu Traian 36, în incinta SC TMK SA Reșița, pe vatra cuptoarelor înalte (furnale)	vatra cuptoarelor înalte (furnale) - 1771, modificări tehnologice succesive - 1771-1923, 1961 - 1989
-----	-----------------	----------------	-------------------	--	---

De asemenea obiectivul se află în zona de protecție a mai multor obiective:

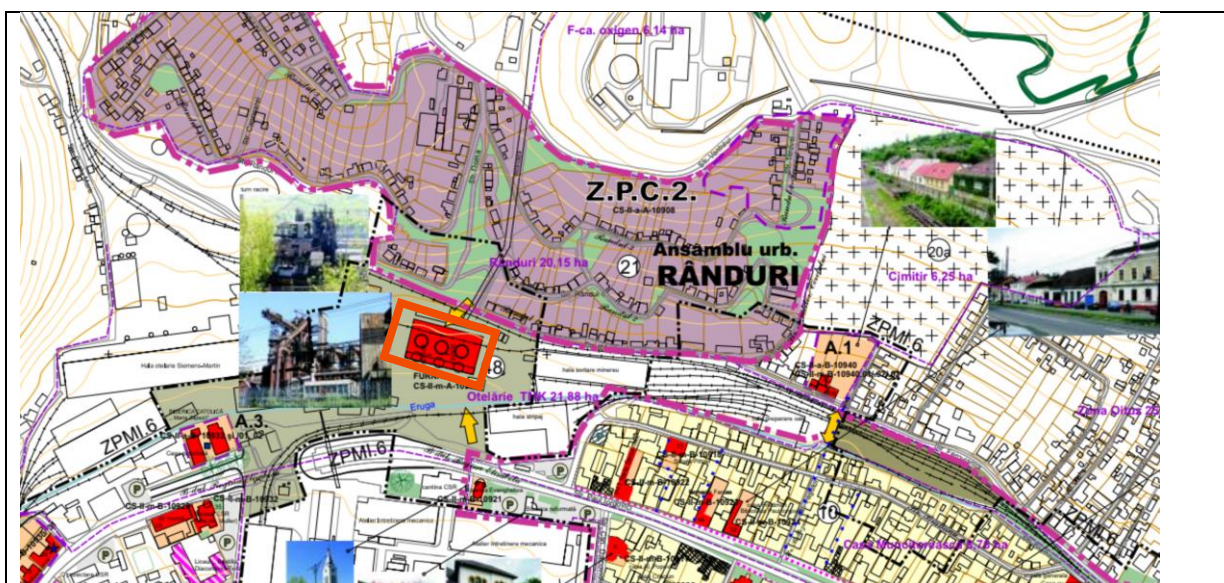
- ansamblul urban Zona rânduri (CS – II-a-A-10908)
- ansamblul bisericii Romano-Catolice „Maria Zăpezii” (CS-II-a-B-10932)
- Biserica evanghelică (CS-II-m-B-10921)

Protejarea obiectivului analizat a urmat momentului demolării furnalului 1, care a avut loc în anul 2004, odată cu cumpărarea uzinei de către TMK. Ca reacție a unor localnici și cu sprijinul entităților responsabile de protejarea patrimoniului, furnalul nr. 2 se clasează în anul 2007, ca o protejare a unui vestigiu industrial cu rol deosebit în memoria și identitatea locului.

Din punct de vedere al modului actual de protejare, imobilul este protejat atât prin includerea în Lista Monumentelor Istorice 2015, cât și prin reglementările specifice ale PUG încă în vigoare, întocmit de BIA Adina Bocicai (fig. 15). Conform cu această documentație, doar furnalul ca și construcție individuală este marcat ca monument individual, fără a fi definită ca având valoare și parcela pe care acesta se amplasează. În mod distinct, parcela incintei industriale este (doar parțial) definită ca „suprafață industrială inclusă în zone protejate”, ținând cont mai degrabă de imobilele conținute și caracterul lor, fără a ține cont însă de limitele topografice ale parcelelor.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Această stare a delimitării se bazează mai ales pe documentația topografică incompletă de care suporturile topografice de la momentul elaborării acestui PUG beneficiau la modul general.

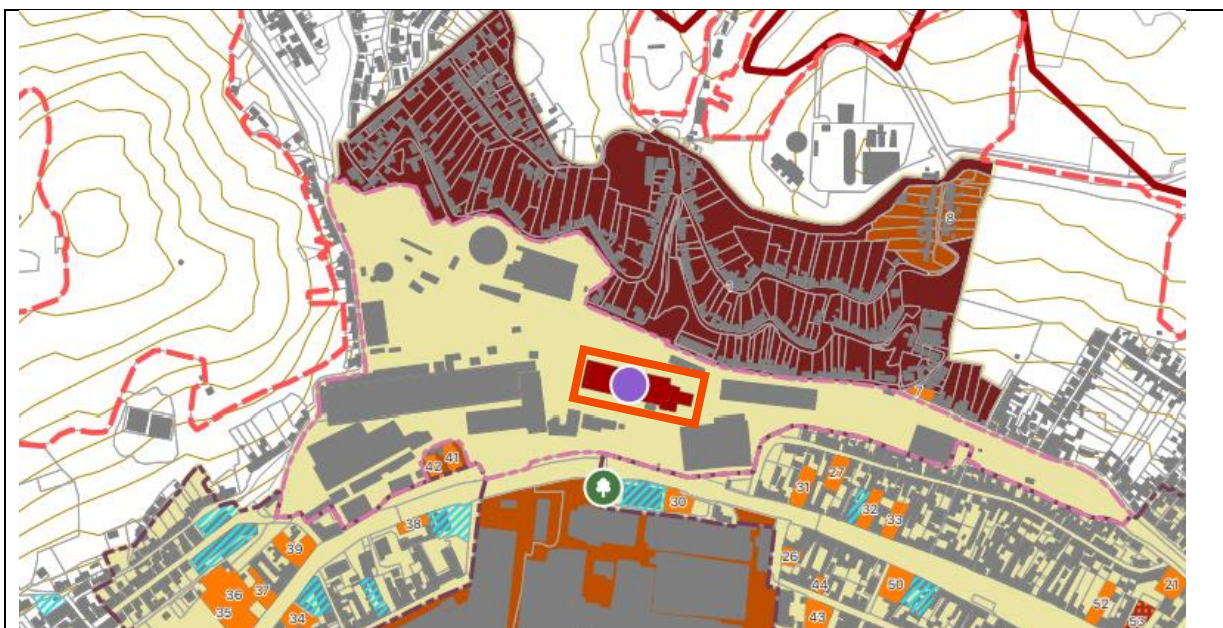

Figură 15 Plan urbanistic general Municipiul Reșița. Zone construite protejate, ZPM.¹⁷¹

Detaliu Legendă:

- Zonă construită protejată aparținând de Centrul istoric Reșița Montană, pe teren de luncă, cu funcțiune dominantă rezidențială și obiective de utilitate publică
- Zonă construită protejată - Ansamblul Rândurile, pe teren în pantă, cu funcțiune unică- rezidențială
- Zonă aferentă unui ansamblu urbanistic caracteristic unei epoci
- Monumente istorice aflate în LMI actualizată 2004
- Suprafața parcelei aferente MI
- Obiectiv propus spre a fi inclus în LMI
- Suprafața parcelei aferente obiectivului propus
- Construcții cu valoare ambientală, specifice perioadelor 1900-1945, care necesită studii pentru clasare
- Pod pietonal și pod sub cota pasajului denivelat, incluse în LMI
- Suprafețe ale platformelor industriale incluse în zone protejate
- Suprafețe industriale propuse spre restructurare

¹⁷¹ Bocicai, Adina. *Plan urbanistic general Municipiul Reșița*. Reșița : BIA Adina Bocicai, 2003.

Figură 16 Reactualizarea Planului Urbanistic General și Regulamentului Local al Municipiului Reșița, județul Caraș-Severin. Documentație în curs de elaborare/avizare¹⁷²

3. ANALIZA FURNALULUI NR. 2

a. Evoluția contextului, a amplasamentului și obiectului studiat

Perioada StEG a fost cea în care s-au construit majoritatea furnalelor din Banatul Montan. Această societate a ridicat noi furnale înalte la Dognecea și Bocșa Montană. Reșița a ieșit la momentul respectiv din calcul, datorită dificultății transportului minereului de fier și al cărbunelui de lemn. Această situație a fost păstrată până la construirea liniilor ferate. Între 1857 - 1858 s-au construit la Dognecea două furnale înalte (11,5m) ce realizau 4000 t de fontă anual, ce era prelucrată la Reșița și Anina.¹⁷³

Exploatarea metalurgică din Reșița ia naștere în 1771 ca o extensie a exploatării din Bocșa, cuprinzând două furnale, forjă cu cuptoare de încălzire, și șoproane pentru depozitare minereu, cărbuni și materiale finite. Producția de fontă crește continuu în prima perioadă de funcționare a uzinei, ajungând în anul 1815 de circa 8 ori mai mare decât în 1778, deși tehnologica și capacitatea furnalelor nu au suferit modificări.¹⁷⁴

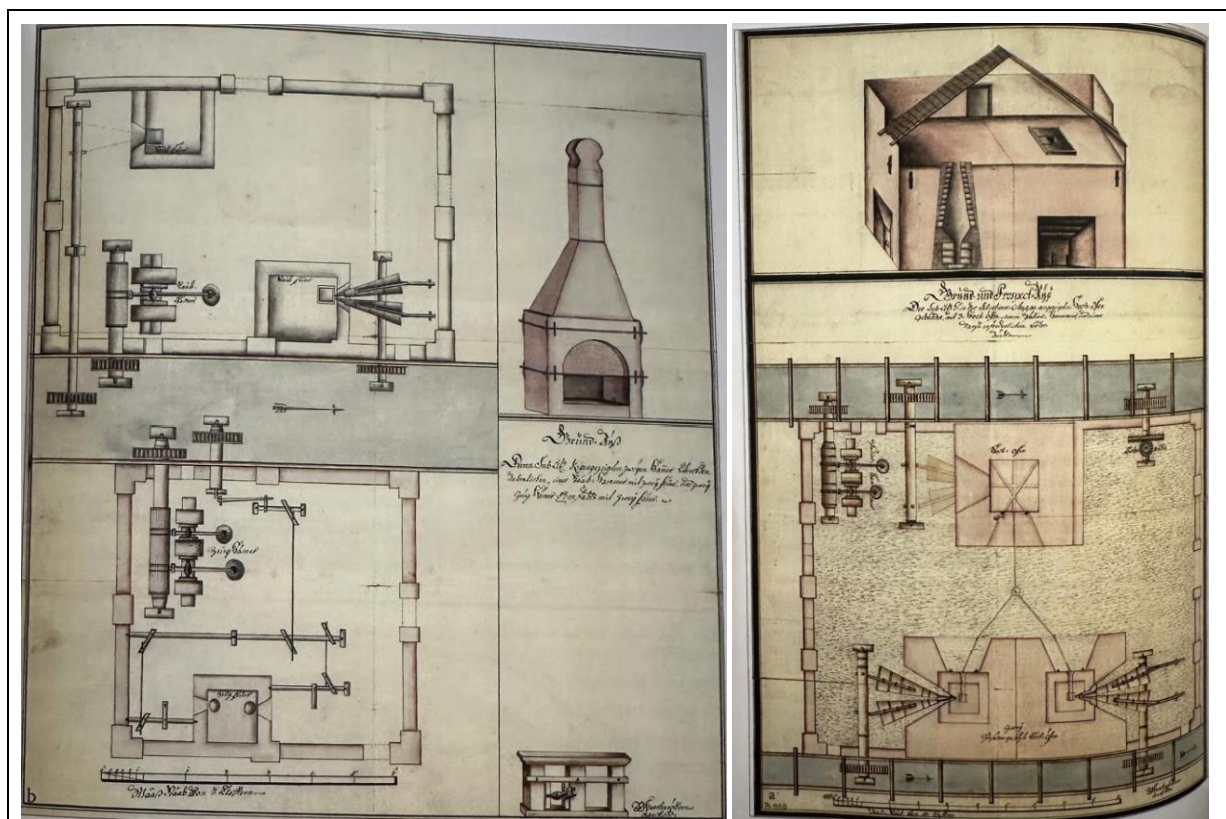
Chiar după reglementarea parțială a posibilităților de transport, Reșița a funcționat mult timp doar cu trei furnale. Abia în **anul 1880** a fost construit și cel de-al patrulea furnal cu cocs, celelalte fiind alimentate cu mangal. Înălțimea celui de-al patrulea furnal era de 20m, cu o capacitate de 280mc.

Majoritatea mineralelor necesare erau transportate pe calea ferată industrială (magnetite, hematite) și proveneau de la Ocna de Fier, iar cărbunii de lemn de la bocșele din apropierea Reșiței și de la Târnova și Delinești. Calcarul necesar a provenit de la carierele din Dealul Crucii, transportat printr-un funicular.

¹⁷² SC Civitta Strategy & Consulting SA, dr. urb. Matei Radu Cocheci et.al.

¹⁷³ Miloia I., 225 de ani de siderurgie la Reșița 1771 – 1996, Ed. Timpul, p.57.

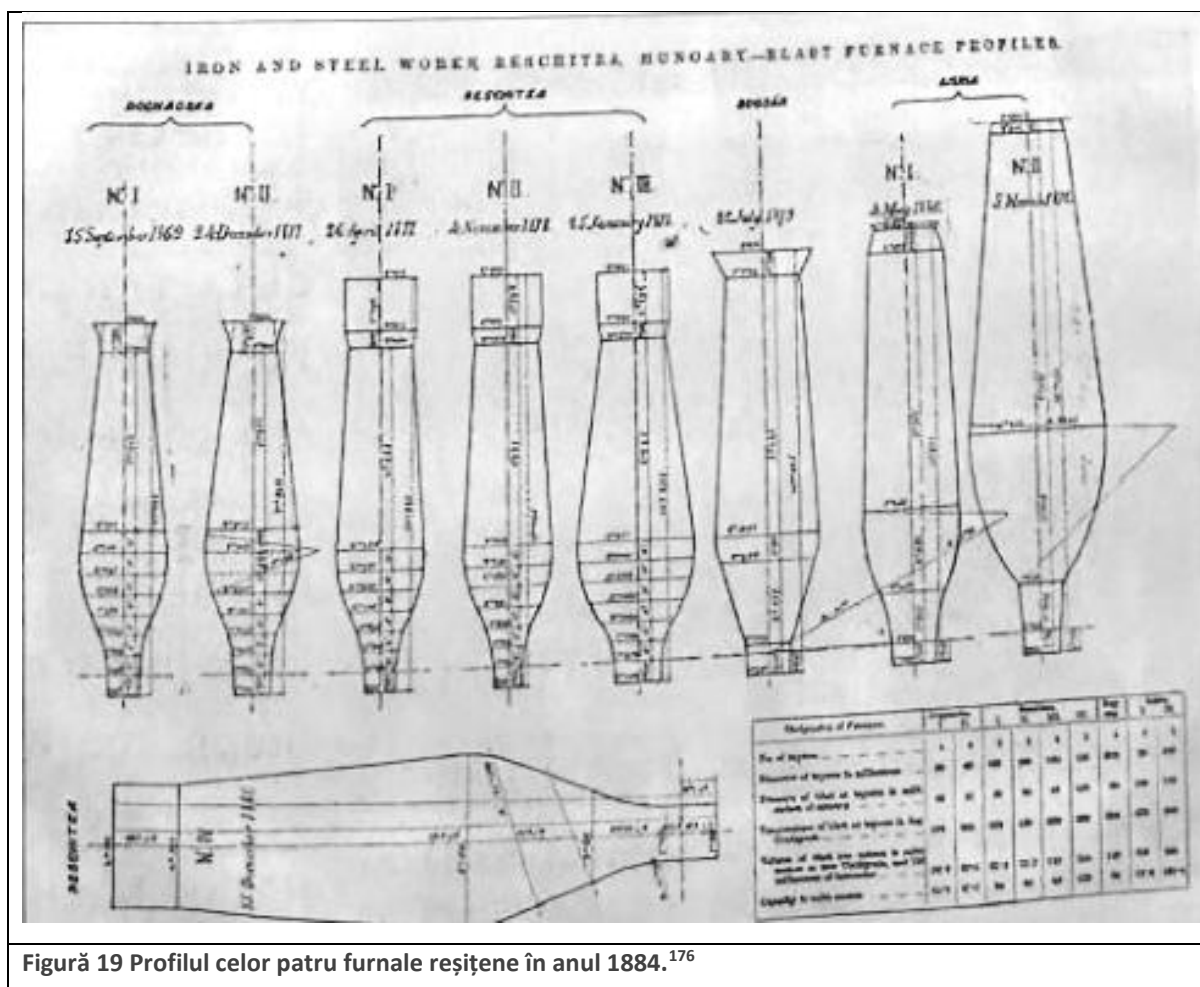
¹⁷⁴ Spinei V., Istoria tehnicii și a industriei românești. Vol. 1 Mecanica, tehnicile de prelucrare și construcțiile, Editura Academiei Române, București, 2019, p. 79

Figură 17; Figură 18 Profilul și planul orizontal al primelor furnale din Reșița construite în anul 1771.¹⁷⁵

În anul 1893 se demolează cele trei furnale cu mangal, învechite și se construiesc două furnale noi de 17 m înălțime, puse în funcțiune între 1894 – 1895. Producția a acestor două furnale va fi de 80 - 90 t fontă. În preajma anului 1910 se pune în funcțiune un al patrulea furnal, de construcție americană. În acest mod nivelul de producție al fontei la Reșița crește la 110.000 tone anual, și tot atunci a fost momentul în care s-a oprit funcționarea furnalelor de la Anina.

¹⁷⁵ Wollmann V., Patrimoniu preindustrial și industrial în România. Volumul VI, Ed. Honterus, p.130 – 131.

Figură 19 Profilul celor patru furnale reșițene în anul 1884.¹⁷⁶

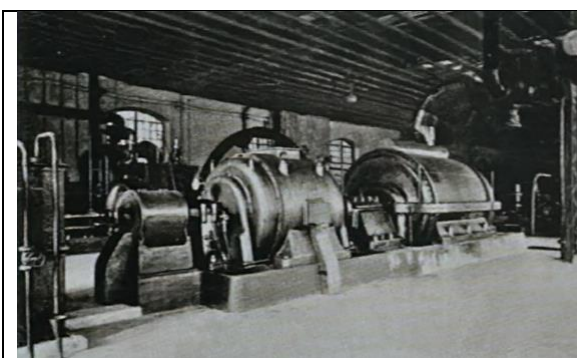
¹⁷⁶ Wollmann V., Patrimoniul preindustrial și industrial în România. Volumul VI, Ed. Honterus, p.130 – 135.

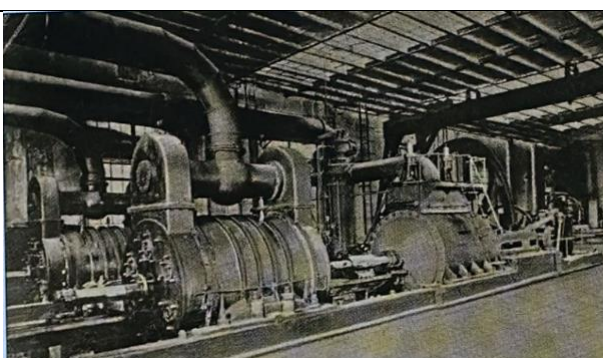
Figură 20 Reșița, Furnalul nr.3, 1903¹⁷⁷

Figură 21 Reșița, Furnalul ridicat în timpul Primului Război Mondial (carte poștală circulantă în anul 1917, după Cartofilie).¹⁷⁸

Figură 22 Reșița, Turbosuflantele furnalelor din Reșița cu o capacitate de 2300CP (Carte poștală cca.1913).¹⁷⁹

Figură 23 Reșița, Suflantele noi ale furnalelor (fotografie cca.1926).¹⁸⁰

La finalul **Primul Război Mondial**, moment care coincide cu desființarea StEG și înființării UDR, la Reșița mai erau în funcțiune două furnale de cocs.

Furnalele funcționau asociate cu cuptoare de cocsificare a cărbunilor. În 1890 funcționau 55 de astfel de cuptoare. O altă componentă a ansamblului erau/sunt oțelăriile instalate la finalul secolului al XIX - lea în hala topitoriei. În preajma Primului Război Mondial și în decursul acestuia, StEG reconstruiește oțelăria din Reșița, înlocuind cuptoarele existente cu cuptoare Siemens Martin noi. Prin această reconstrucție producția de oțel a crescut la 150 mii tone anual. Turnătoriile de la Reșița, în perioada StEG au fost

¹⁷⁷ Wollmann V., Patrimoniu preindustrial și industrial în România. Volumul VI, Ed. Honterus, p.136.

¹⁷⁸ Wollmann V., Patrimoniu preindustrial și industrial în România. Volumul VI, Ed. Honterus, p.137.

¹⁷⁹ Wollmann V., Patrimoniu preindustrial și industrial în România. Volumul VI, Ed. Honterus, p.137.

¹⁸⁰ Wollmann V., Patrimoniu preindustrial și industrial în România. Volumul VI, Ed. Honterus, p.138.

amplasate împreună cu furnalele și oțelăriile. Atelierele de forjă erau utilizate pentru realizarea pieselor finite. Laminoarele erau deservite de un atelier de probe, un atelier de reparații și o strungărie de cilindri.

Transportul de minereu era o problemă cheie a uzinelor de la Reșița, preluate de StEG. **Până în 1848**, țăranii iobagi erau obligați să participe la transportul minereului și combustibilului, dar după, aceștia nu mai erau obligați să le efectueze în condițiile din trecut. Societatea a încercat să contrabalanseze situația prin refuzul de a închiria teritorii agricole și de pășunat, pentru cei care nu acceptau prin contract să presteze cărașia. În aceste condiții transportul a devenit extrem de deficitar și costisitor. Prin urmare StEG a fost forțată să rezolve aprovizionarea cu mangal prin plutăritul lemnului pe Bârzava, iar pentru transportul minereurilor s-a trecut la construirea de căi ferate.

La **10 iunie 1920** a fost înființată societatea anonimă **Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița**, înregistrată la Tribunalul din Lugoj. Noua societate U.D.R a devenit proprietara mai multor obiective în județul Caraș-Severin printre care și uzinele de la Reșița.

Perioada de după încheierea păcii, de după cel de-al Doilea Război Mondial aduce schimbări și la nivelul uzinelor și domeniilor Reșița. UDR-ul a fost naționalizat, ceea ce a dus la înregimentarea industriei de la Reșița în structurile socio-economice orânduirii socialiste.

La **29 august 1949**, ca urmare a Decretului 344/1949 în România se înființează societăți cu capital mixt sovieto - române. Apar deci SOVROM-urile. Ca efect este înființat SOVROM - METAL Reșița. În **1954** la 10 iulie se dezmembrează această societate și se înființează Combinatul Metalurgic Reșița (CMR) cu sediul în Reșița, Întreprinderea Minieră Reșița (IMR) cu sediul în Bocșa și Întreprinderea de construcții și montaje metalurgice Reșița (ICMMR) cu sediul tot în Reșița. În **1962** se realizează o nouă reorganizare a societății. Fosta societate Combinatul Metalurgic Reșița se divide în două: Combinatul Siderurgic Reșița (CSR) și Întreprinderea Constructoare de Mașini (ICMR). În **1961**, înainte de modificările administrative s-au construit două noi furnale, dintre care **furnalul 1 s-a dat în funcțiune la 12 august. Furnalul nr.2 nu a fost utilizat după re tehnologizare.**

Comparativ cu alte structuri industriale similare, respectiv cu furnale de mare capacitate din regiune, furnalele din Reșița erau de capacitate medie. În țară, cele mai performante furnale existau la Combinatul Siderurgic Galați, unde în anul 1968 se construiește un furnal de 1700 m³ capacitate, urmând ca până în 1975 să se construiască alte trei de aceeași capacitate. Ulterior se vor suplimenta cu un furnal de 2700 m³ construit în 1975 și unul de 3500 m³ construit în 1981.¹⁸¹ Pe de altă parte, furnalele din fostul bloc estic de capacitate mare aveau capacitatea cuprinsă între 1000 și 2000 m³ (USSR 1000-2000+; Polonia 1000-1500 în Katowice și Nova Huta; Germania de Est 800-1200; Cehoslovacia 1000-1500).

În octombrie **1969** se înființează pe structura CSU - ului, Centrala Industrială Siderurgică Reșița.

În România perioadei comuniste funcționau trei complexe siderurgice la Reșița, Galați și Hunedoara. În general acestea foloseau tehnologii sovietice și occidentale combinate. În momentul în care în țară, după 1948 s-a pus accentul pe dezvoltarea industriei, furnalele au devenit puncte de referință tehnologice și identitare ale producției metalurgice.¹⁸²

În anul **2000** Combinatul Siderurgic Reșița se va privatiza, prin cumpărarea acțiunilor de către firma americană Noble Ventures Inc. Ulterior, în **2004**, este cumpărat de **TMK**, firmă cu capital rusesc, pe un preț de „1 €”. În decembrie **2018** ARTROM STEEL TUBES a achiziționat pachetul majoritar de acțiuni (99.99%) la companie siderurgică TMK Resita.

¹⁸¹ Spinei V., *Istoria tehnicii și a industriei românești. Vol. 1 Mecanica, tehnicile de prelucrare și construcțiile*, Editura Academiei Române, București, 2019

¹⁸² Ibid., p.66 – 81.

Periodizarea proprietății și a denumirilor

- **1771-1854** proprietatea **Erariului** (fiscul austriac)
- **1855-1920** **Perioada StEG** - Societatea privilegiată chezaro-crăiască a căilor ferate de stat din Austria
- **1920-1948** Perioada **Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița (UDR)**
- **1949-1954** **SOVROM - METAL Reșița**
- **1954-1962** Perioada dezmembrării combinatului: **CMR – Combinatul Metalurgic Reșița (CMR) și Întreprinderea de construcții și montaje metalurgice Reșița (ICMMR)**
- **1962-1969** Noua reorganizare: **Combinatul Siderurgic Reșița (CSR) și Întreprinderea Constructoare de Mașini (ICMR).**
- **1969-?** **Centrala Industrială Siderurgică Reșița**
- **2000-2004** perioada privatizării, proprietate **Noble Ventures Inc.**
- **2004-2018** **TMK**
- **2018-prezent** **Artrom Steel Tubes**

Evoluția tehnologică a furnalului de-a lungul istoriei

Obținerea fontei a avut loc la început, în cuptoarele de produs lupte de fier¹⁸³, care în secolele XIV – XV atingeau o înălțime de maxim 4-4,5m. Fonta a fost de fapt obținută în mod întâmplător. După apariția acesteia, s-a observat că pentru obținerea acestui material, în locul lupelor, era nevoie de intensificarea arderii cărbunilor din cuptor prin creșterea volumului de aer suflat. Pentru eliminarea zgurii și a fontei produse, s-a prevăzut încă din momentul respectiv introducerea unui creuzet la bază pentru evacuare. Acesta era mult mai jos decât cel de suflat aerul. În procesul de producție pentru a se evita oxidarea fontei, zgura era menținută în cuptor împreună cu aceasta. Prin urmare orificiul de evacuare nu era menținut deschis în permanență, ci se deschidea periodic atunci când se făcea descărcarea cuptorului. În această perioadă numărul furnalelor era foarte mic și se răspândea tehnologia foarte încet.

Un moment important din punct de vedere al creșterii productivității tehnologice a fost înlocuirea cărbunilor fosili cu mangal. Mangalul avea o putere calorică mai mare, ceea ce genera o producție mai mare de fontă pe zi. Acesta era obținut în gropi practicate în sol și mai apoi în bocșe¹⁸⁴.

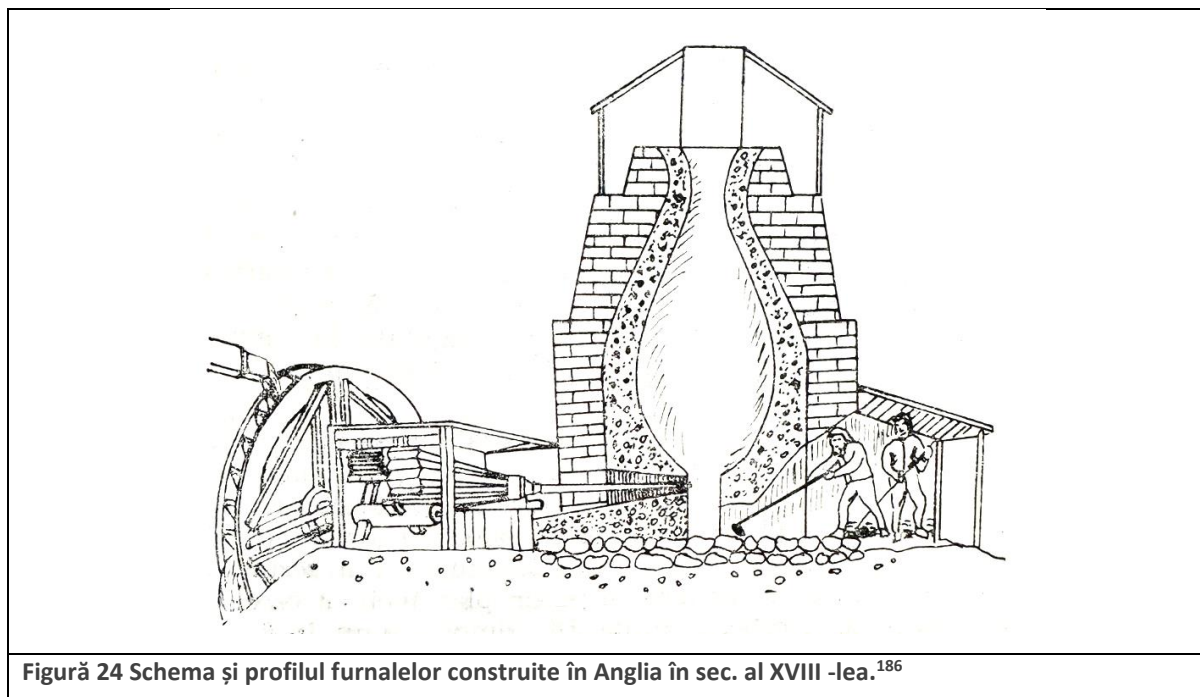
Din punct de vedere constructiv, primele furnale au fost realizate din piatră rezistentă la foc. Unele dintre bucățile de piatră de dimensiune foarte mare nu puteau fi fasonate, dar chiar și în acest context se încerca păstrarea unei secțiuni interioare pătrate sau dreptunghiulare. Acest tip de furnale a fost menținut până în secolul al XVIII – lea și începutul secolului al XIX – lea, când s-a trecut la furnale cu secțiune interioară orizontală rotundă.

Furnalele din secolul al XVIII au ajuns la dimensiuni chiar și de 7m. Un furnal de secol al XVIII – lea avea patru părți distincte: un creuzet strâmt și îngust unde se colecta fonta și zgura; deasupra acestuia un etalaj evazat spre partea superioară peste care era situat un mic pântec și o cuvă. Zidăria primelor furnale avea o grosime de minimum 1m și era consolidată în exterior cu ancore și grinzi de fier, pentru asigurarea

¹⁸³ O luptă de fier este o masă solidă, neregulată, compactă, dar poroasă, formată din fier brut (necarbonizat sau slab carburat) amestecat cu zgură, rezultat al procesului de reducere directă a minereului de fier, în absența topirii complete.

¹⁸⁴ Bocșele reprezintă niște grămezi de lemne, stivuite în formă de con sau semisferă și acoperite cu un strat de pământ sau argilă și prevăzute cu un coș pentru evacuarea gazelor.

rezistenței necesare. În partea superioară exista o gură a furnalului deschisă în permanență, prin care erau evacuate gazele și se alimenta procesul cu minereu și mangal.¹⁸⁵

Figură 24 Schema și profilul furnalelor construite în Anglia în sec. al XVIII -lea.¹⁸⁶

Utilizarea cocsului s-a dovedit a fi în timp o necesitate imperativă. În Anglia începuseră să fie tăiate un număr considerabil de păduri pentru producerea mangalului necesare alimentării furnalelor, dar și încălzirii locuințelor. (Anglia) “Ne putem face o imagine despre mărimea pagubelor cauzate de către industria fierului dacă avem în vedere că pentru a obține 50kg de fier trebuiau prelucrate 200 kg de minereu, care necesitau cel puțin 25de mc de lemn pentru fabricarea mangalului introdus în furnal. S-a considerat că în 40 de zile o cărbunărie putea să consume lemnul unei păduri pe o rază de un kilometru.”¹⁸⁷ Situația aceasta îi face pe unii nobili să își pună întrebări legate de dispariția pădurilor (ce aveau și rol recreativ - vânatoare), dar și oprirea producerii cantităților necesare de fontă. Unul dintre aceștia fost Dud Dudley.

Un nume important în evoluția tehnologiei furnalelor a fost Abraham Darby I, ce împreună cu asociatul său J. Thomas, și-au construit un atelier și un furnal și au început să facă încercări de cocsificare a huilei. Primele încercări de topire în furnal cu cocs au avut loc în anul 1711. La început cocsul era amestecat cu mangalul, ca mai apoi proporția de cocs să fie din ce în ce mai mare. De-a lungul vieții sale Darby I nu a reușit să elimine complet mangalul, dar acest deziderat a fost atins de fiul său Darby II. Trecerea la utilizarea cocsului a reprezentat un salt spectaculos al producției de fontă. În Anglia, în 1720 – erau produse 17000t, iar în 1788 – 68000 t. În Europa furnalele pe cocs început să funcționeze din 1785, iar în bazinul Ruhr din 1850.

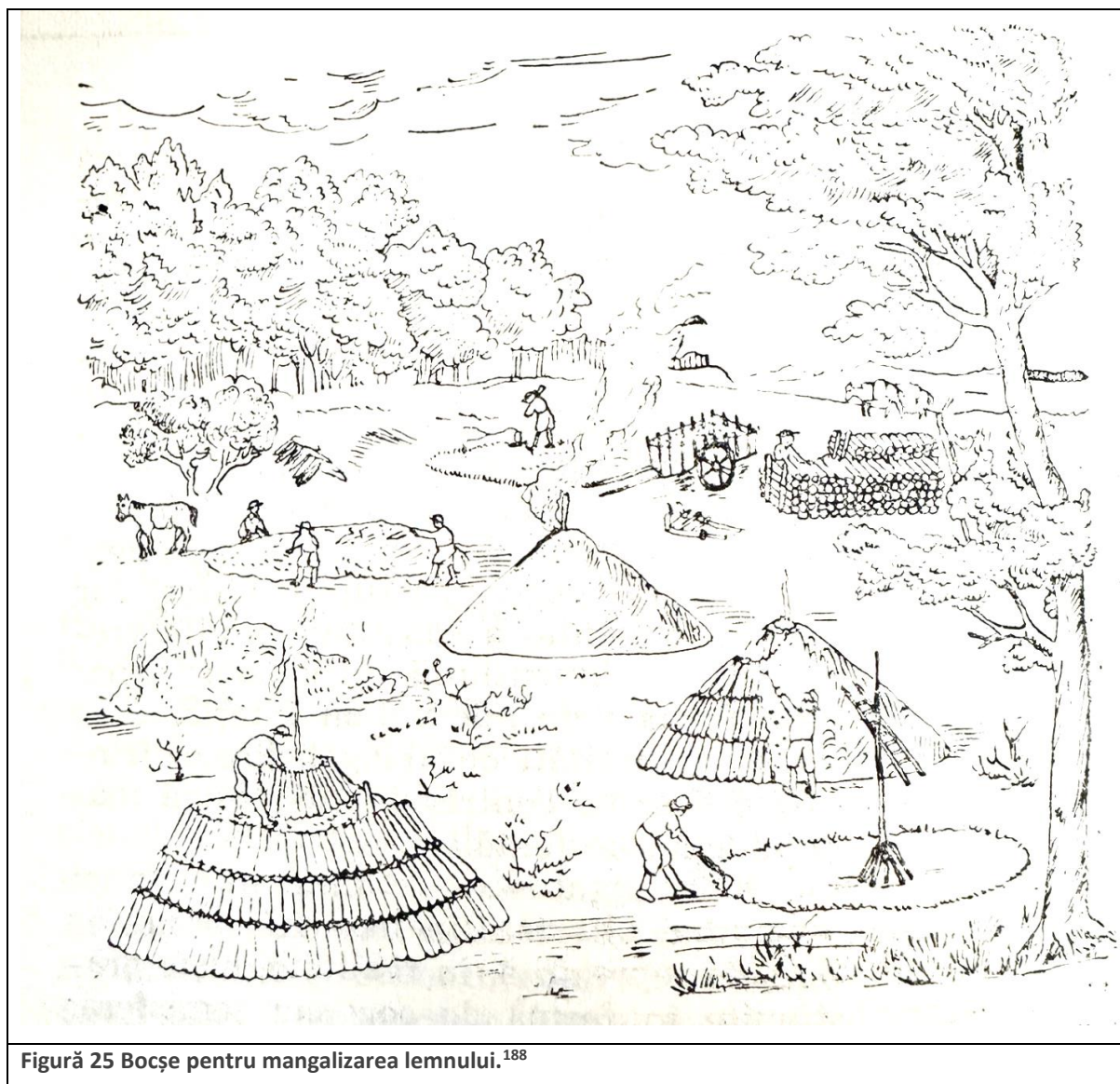
Esențială a fost preîncălzirea aerului. Tot în secolul al XVIII-lea s-a concluzionat necesitatea că pentru reducerea consumului de combustibil și creșterea producției de fontă, era nevoie de intensificarea reacțiilor din furnal, prin înlăturarea unor neajunsuri în ceea ce privește debitul, presiunea și temperatura de insuflare a aerului. Cu cât cantitatea de aer este mai mare, se arde mai mult combustibil și se produce mai multă fontă lichidă. Prima modificare a fost creșterea dimensiunii foalelor. Au fost utilizate două și

¹⁸⁵ Hătăărăscu O., Drumul Fierului, Ed. Albatros, 1985, București, p. 50 - 55.

¹⁸⁶ Hătăărăscu O., Drumul Fierului, Ed. Albatros, 1985, București, p.51.

¹⁸⁷ Ibid, p. 55.

înlocuite cele de piele cu cele de lemn. Un pas important a fost trecerea de la foale la suflante, dar în timp și acestea s-au dovedit a avea un randament redus.

Figură 25 Bocșe pentru mangalizarea lemnului.¹⁸⁸

Cea mai importantă metodă de preîncălzire a aerului insuflat în furnal a fost concepută și pusă la punct de inginerul englez Edward Alfred Cowper (1819-1893). Primul preîncălzitor de aer perfecționat a fost realizat de acesta între 1870-1876, iar cu excepția unor îmbunătățiri constructive procesul tehnologic a rămas neschimbat până în prezent.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Sursă: Hătăărăscu O., *Drumul Fierului*, Ed. Albastros, 1985, București, p.54.

¹⁸⁹ Ibid., p. 57 – 67.

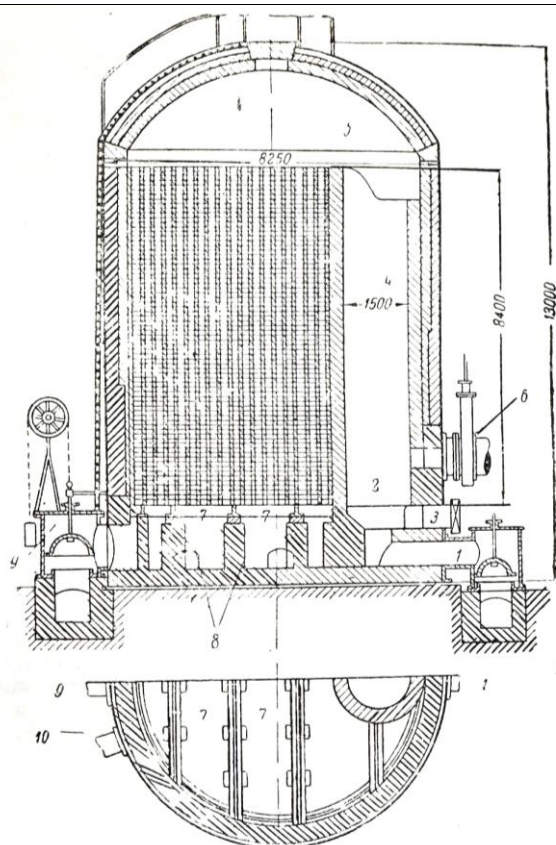
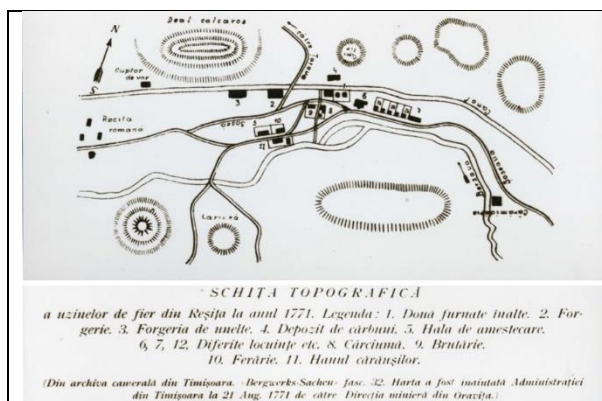

Fig. 16. Preîncălzitor de aer, realizat de A. Cowper în 1870—1876:
1 — conductă de gaz de furnal; 2 — cameră de ardere; 3 — clapă de admisie și reglare aer; 4 — peretele camerei de ardere; 5 — spațiu sub boltă; 6 — conductă de aer cald; 7 — suport din fontă pentru masa termorefractară; 8 — coloane de sprijin; 9 — conductă de gaze arse; 10 — conductă de aer rece.

Figură 26 Preîncălzitor de aer, realizat de A. Cowper 1870 – 1876.¹⁹⁰

b. Evoluția caracteristicilor tehnologice și arhitecturale a uzinelor reșitene

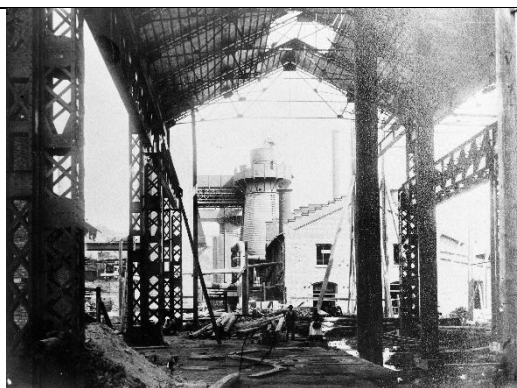
Figură 27 Hartă anul 1771¹⁹¹

O primă hartă ce surprinde dezvoltarea uzinelor reșitene. Aceasta punctează:

- Modul de relaționare al nucleului incipient al uzinelor metalurgice cu peisajul;
- Din punct de vedere arhitectural pot fi identificate prezența unor clădiri de dimensiune mică (spații de producție), câteva grupări de locuințe și prezența a două coșuri de fum, denumite „Josephus” și „Franciscus”

¹⁹⁰ Hătărescu O., Drumul Fierului, Ed. Albastros, 1985, București, p.67.

¹⁹¹ Muzeul Cineastului Amator, reinterpretare grafică în sensul orientării cu nordul în sus - autorii

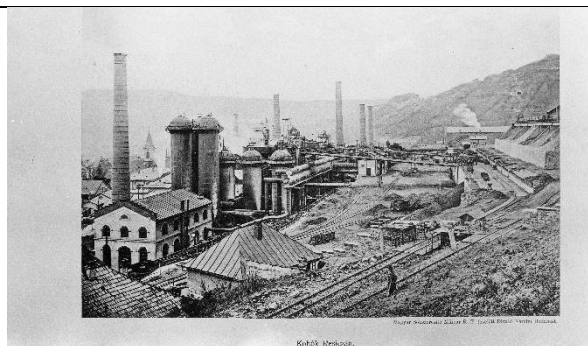
Figură 28 Uzinele în anul 1898¹⁹²

Această fotografie punctează, cel mai probabil cel de-al patrulea furnal alimentat cu cocs, construit în 1880; sau unul dintre cele două furnale noi, ce au fost puse în funcțiune între 1894 – 1895.

Figură 29 Finalul sec.XIX – începutul sec. XX¹⁹³

Această imagine surprinde cel mai probabil momentul trecerii dintre cele două secole și momentul în care sunt construite și la Reșița primele cowpere¹⁹⁴.

Figură 30 Începutul secolului XX¹⁹⁵

Se observă construirea a trei cowpere mai noi și mai înalte decât cele patru inițiale. Acest aspect demonstrează preocuparea constantă a conducerii uzinelor pentru re tehnologizare și creșterea producției.

Totodată se observă ampla terasare a versantului nordic furnalului, necesară pentru realizarea sistemului amplu de căi ferate pentru transport minereu, cocs etc. precum și rezolvarea terasărilor pentru agrementarea suprafețelor cocseriei, respectiv zonele de separare, spălare cărbuni și fabricare bricheti.

¹⁹² Muzeul Cineastului Amator

193 *Ibid.*

¹⁹⁴ Primul preîncălzitor de aer perfecționat a fost realizat de A. Cowper între 1870 – 1876. Acest sistem dezvoltat de el a fost păstrat neschimbat pentru foarte mult timp, cu excepția unor modificări ce țin mai degrabă de dimensiune și îmbunătățiri constructive.

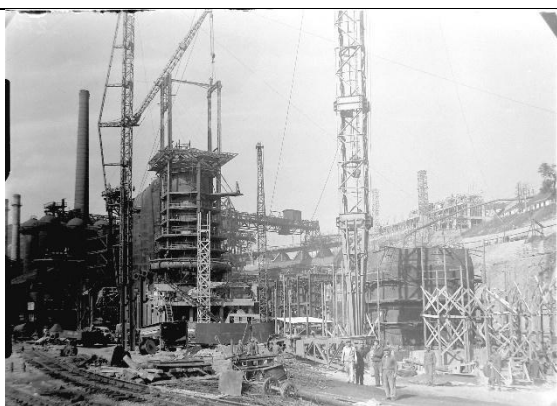
195 *Ibid.*

Figură 31 Anul 1914¹⁹⁶

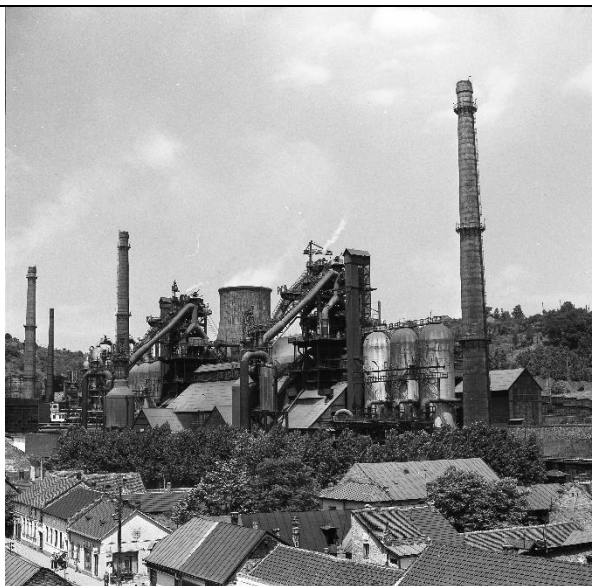
Această imagine prezintă o perspectivă dinspre zona nordică a sitului, de unde se poate observa amplitudinea infrastructurii necesare pentru buna desfășurare a procesului industrial.

În imagine au fost identificate patru furnale, cel mai probabil trei care funcționau pe mangan și al patrulea construit după modelul american ce funcționa pe cocs pentru o productivitate mult mai mare.

Figură 32 Anul 1960 aprox.¹⁹⁷

Construirea sectorului de furnale de 700m³, cuprinzând Furnalele 1 și 2.

Figură 33 Aproximativ perioada 1961 - 1970¹⁹⁸

Această imagine surprinde perioada de imediat după edificarea sectorului furnale de 700 m³, și faza anterioară operării acțiunilor ample de sistematizare datorate construirii pasajului rutier.

Din cele două furnale doar furnalul nr. 2, amplasat către est (în dreapta imaginii) se mai păstrează.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Ibid.

Figură 34 Aproximativ perioada 1970-1980¹⁹⁹

Furnalul nr.2 – în prim plan camera de comandă, construită aprox. în anii 1970 și cowperele în plan secund.

Figură 35 Anul 2004, demolarea furnalului nr. 1²⁰⁰

Demolarea Furnalului nr.1 are loc în prima fază a achiziționării fostului Combinat Siderurgic Reșița de către TMK.

Figură 36 Furnalul nr. 2 în anul 2025²⁰¹

Se observă conservarea furnalului, al cowperelor, coșurilor de fum, vestiarelor (partea stângă clădirea din cărămidă) și camera de comandă (partea dreaptă, în fața cowperelor).

¹⁹⁹ Ibid.

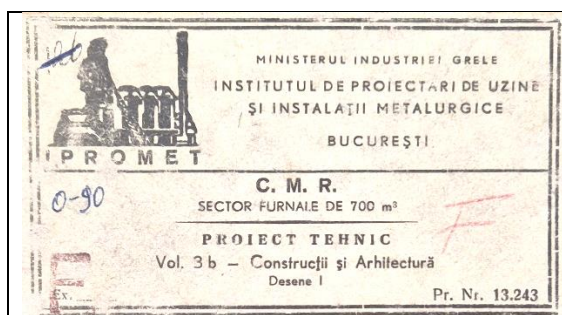
²⁰⁰ Agerpress

²⁰¹ arh. Maja Bâldea, 2025

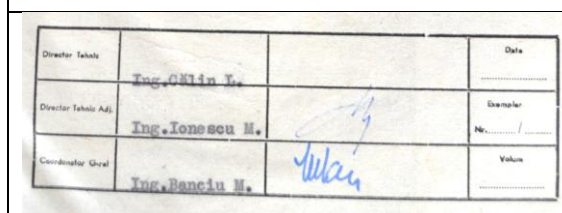
c. Sector furnale de 700 m³ și Furnalul nr. 2

Furnalul nr. 2 face parte din ansamblul definit ca „sectorul furnale de 700 m³”, proiect dezvoltat la 40 m distanță de amplasamentul vechilor furnale de 250 m³ construite la finalul secolului XIX. Proiectul acestui sector includea două furnale de mare capacitate, configurate simetric din punct de vedere constructiv, cu înălțimea de 60 m. Proiectul tehnic a fost elaborat în anul 1959 de către IPROMET, Institutul de Proiectări de Uzine și Instalații Metalurgice București, parte a Ministerului Industriei Grele (MIG), având nr. de proiect 13.243 și titlul complet „Reconstrucția combinatului metalurgic Reșița. Sector furnale de 700 m³”.

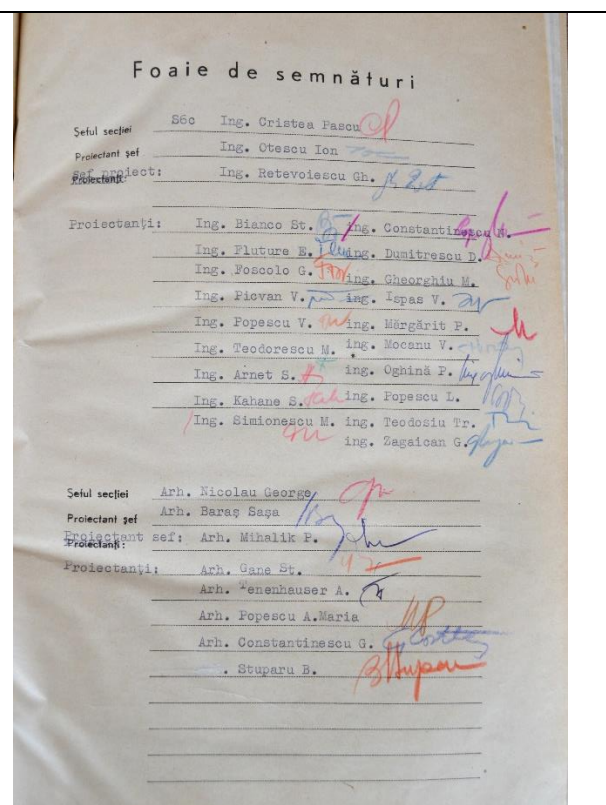
Conform memoriului tehnic, la baza elaborării acestui proiect a stat studiul nr. 13.176, avizat de Ministerul Industriei Grele în ședința din 9.07.1959, prin procesul verbal cu nr. 2585 din 21.05.1959. prin realizarea acestor furnale, producția de fontă crește de peste 6 ori, ajungând la 760.000 t fontă/an.²⁰²

Figură 37 Coperta proiectului tehnic realizat de IPROMET²⁰³

Figură 38 Semnăturile directorilor IPROMET²⁰⁴

Figură 39 Lista de semnături a colectivului de elaborare²⁰⁵

Construcțiile au fost proiectate pe baza temelor permise de la atelierele tehnologice, dar au fost respectate, printre altele:

- condițiile tehnice pentru proiectarea construcțiilor metalice ale secțiilor de furnale Gipromez²⁰⁶
- Proiectele tehnice și de execuție ale *Reconstrucției sectorului furnale* din cadrul Combinatului Siderurgic Hunedoara;
- Recomandări și observații făcute de consilierii sovietici din brigada Ghiprosta;

²⁰² Spinei V., Istoria tehnicii și a industriei românești. Vol. 1 Mecanica, tehnicile de prelucrare și construcțiile, Editura Academiei Române, București, 2019, p. 82

²⁰³ Arhivele Artrom Steel Tubes

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Gipromez a fost Institutul Național de Proiectare a Combinatelor Siderurgice din Uniunea Sovietică. A fost fondat în Leningrad în 1926.

- Experiența existentă a celor ce lucrau în acest sector;
- Articole de specialitate din revistele tehnice;
- Standarde de stat în vigoare privind calculele de rezistență și stabilitate (STAS 503-49; STAS 504-49; STAS 506-49; STAS 946-56; STAS 800-56; 4907-55)

În elaborarea proiectului au fost luate în considerare toate procesele constructive ce puteau duce în viitor la o eficientizare a procesului de producție: utilizarea prefabricatelor de beton pentru montare, mecanizarea la maxim a operațiilor care consumă manoperă (manipulări, săpături etc.), utilizarea construcțiilor metalice sudate – făcându-se astfel economii importante la consumul de metal etc.

Furnalul este susținut de o construcție metalică, alcătuită dintr-o serie de platforme, cadre și stâlpi. Unele dintre platforme reazemă direct pe conductele de evacuare sau pe stâlpii drepti ai furnalului. Aceștia se continuă cu stâlpi înclinați, care la rândul lor sprijină pe stâlpi de beton armat, ce au în jurul furnalului o centură de grinzi. Stâlpii drepti, sunt legați rigid între ei prin șase platforme inelare și prin platforma de la gâtul furnalului, care asigură rigiditatea sistemului spațial. Pentru micșorarea aglomerării prafului de furnal de pe platforme, s-au prevăzut în pardoseli găuri cu diametrul de 25mm. Deasupra platformei de la gâtul furnalului se află un turn metalic, al cărui schelet se compune din cadre paralele, legate cu grinzi și contravânturi. Pe aceste cadre reazemă: platforma pâlniei de încărcare și cabina aparatelor pentru acționarea hidraulică a închiderii furnalului. Cawperele stau pe o fundație separată, care susține canalul de fum, stâlpii platformei de la +9.650 și conductele principale pentru deservirea cawperelor.

Platforma de la +9.650 a fost construită pentru deservirea cawperelor și este realizată din beton armat turnat și scheletul de rezistență al platformei. Tot la această cotă s-a proiectat cabina de control și acționări (construcție de 10.35 mx4.90m și h=2.74m). Pentru drenarea apelor din zona cawperelor au fost prevăzute canale hidrotehnice.

Coșurile de fum de la furnalul 1 și 2 s-au proiectat din beton armat turnat în cofraje glisante. Înălțimea coșului este de 90 m, cu un diametru de 2.40 m în partea superioară. Furnalele funcționau pe bază de cocs. Pentru fiecare furnal s-a proiectat câte un grup de buncăre de minereu și buncăre de cocs ce formează estacada buncărelor.²⁰⁷

Într-o fază ulterioară **cele două furnale sunt retehnologizate**, proiectul pentru tehnologizarea primului dintre ele, furnalul 1, fiind dezvoltat în **anul 1964 (și posibil 1963)**. Proiectul pentru „C.S.R. Sector furnale. Reparația capitală a furnalului nr. 1. Zidăria de blocuri carbonice” este elaborat tot de IPROMET, fiind numerotat cu nr. 18650. Tipul de înzidire a vetrei presupune o vatră mixtă, cu blocuri carbonice amplasate spre exterior și blocuri aluminoase în zona centrală, și restul zidăriei furnalului din șamotă. Din memoriul tehnic rezultă faptul că retehnologizarea furnalului 1 se face în condiții grele, datorită faptului că furnalul nr. 2 funcționează în tot acest timp. Suma totală a acestor lucrări este detaliată în devize, fiind de 6.760.300 de lei.²⁰⁸ Proiectul pentru furnalul 2 este cel mai probabil dezvoltat ulterior, nu s-au identificat exact documentații pentru el.

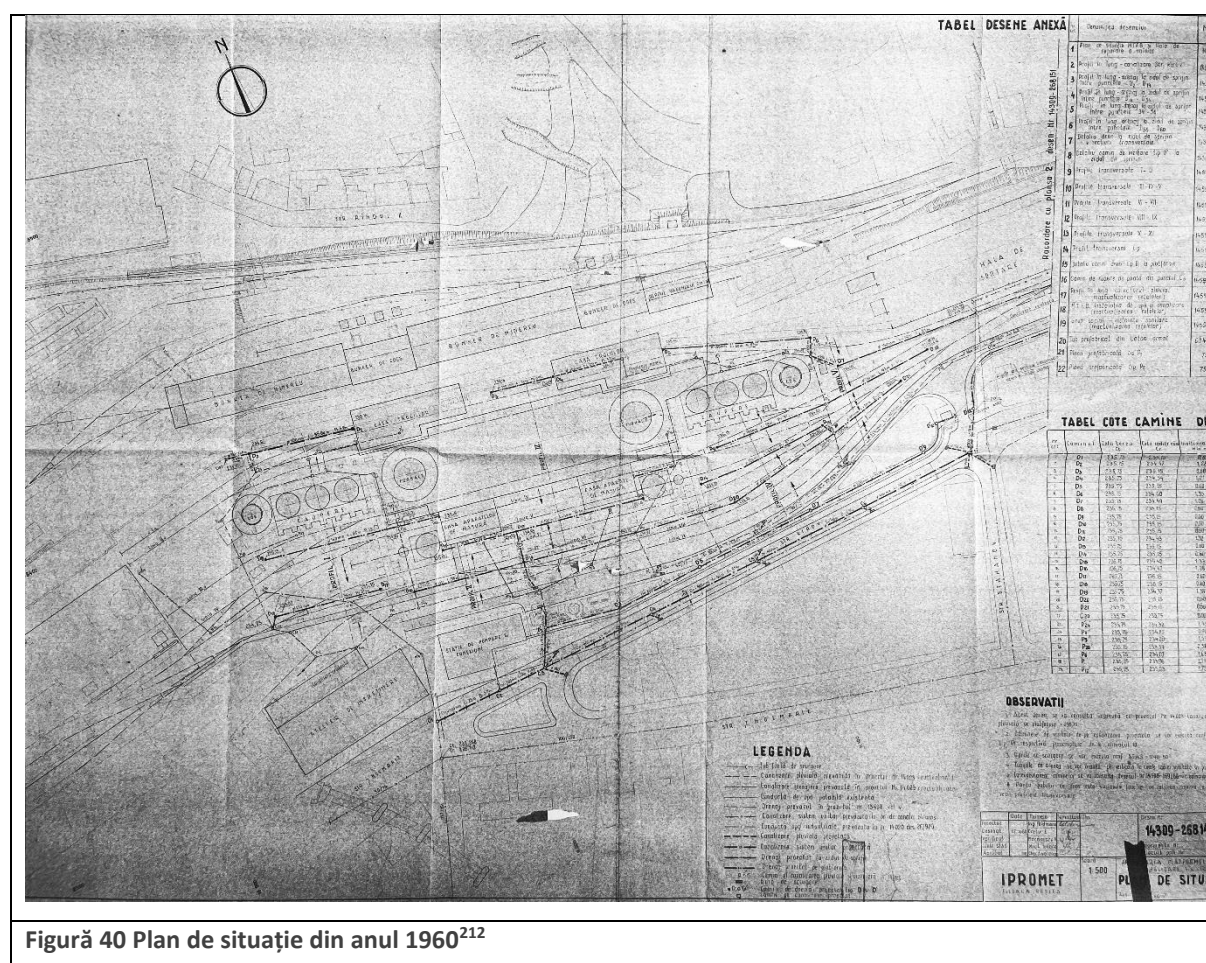
Între anii 1980-1989 producția de fontă va înregistra o scădere drastică, de 43%.²⁰⁹

²⁰⁷ C.M.R. Sector furnale de 700mc. Proiect tehnic vol.3a – Construcții de arhitectură. Memoriu. Pr.nr.13.243, Arhivele Artrom Steel tubes

²⁰⁸ C.S.R. Sector furnale. Reparația capitală a furnalului nr. 1. Zidăria de blocuri carbonice, pr.nr. 18,650, Arhivele Artrom Steel tubes

²⁰⁹ Spinei V., Istoria tehnicii și a industriei românești. Vol. 1 Mecanica, tehnicile de prelucrare și construcțiile, Editura Academiei Române, București, 2019, p. 82

În anul 1991-1992²¹⁰ furnalele își încetează activitatea, iar în anul 2004 Furnalul nr. 1 este demolat prin implozie controlată, documentația de demolare fiind întocmită în 2003. Demolarea are loc odată cu privatizarea din anul 2004 și trecerea furnalului în proprietatea TMK, care avea ca unic produs țagle obținute prin turnare continuă, acesta fiind în majoritate țagle pentru laminarea țevelor fără sudură.²¹¹

Figură 40 Plan de situație din anul 1960²¹²

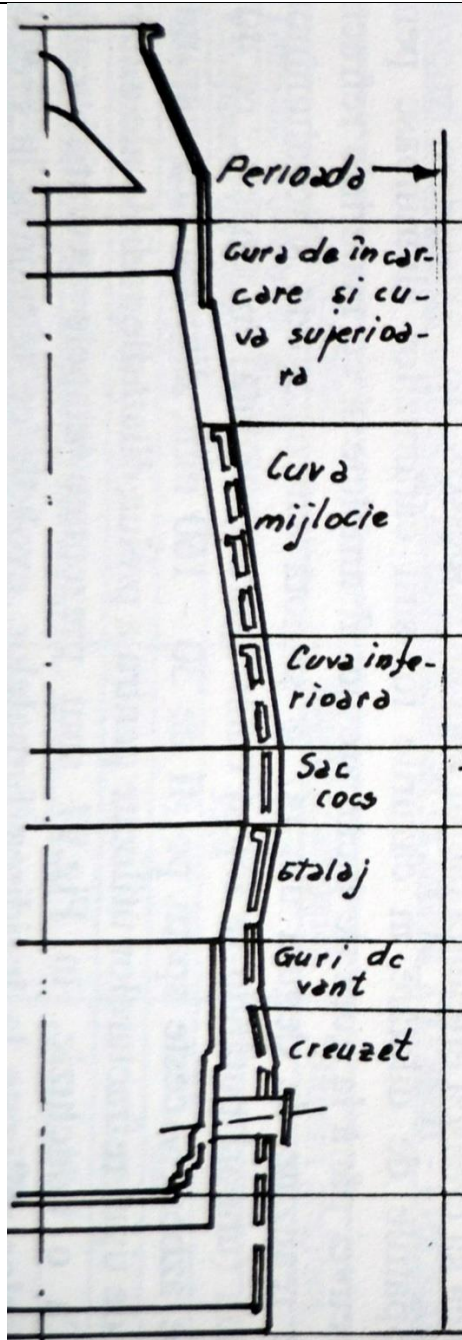
d. Modul de funcționare al unui furnal construit în anii 1960-1970

Un furnal din cadrul unui complex din anii 1960-1970, funcționa după tehnologii dezvoltate încă din secolul al XIX – lea, dar îmbunătățite prin re tehnologizare pentru eficiență și productivitate. Scopul principal al unui furnal era de a transforma minereul de fier în fontă brută (fontă lichidă), ce ulterior era rafinată în oțel. Zidirea s-a realizat din cărămizi refractare și blocuri carbonice, comparativ cu cărămizile de șamotă folosite în versiunile anterioare.

²¹⁰ Bibliografia include ambele variante.

²¹¹ Spinei V., Istoria tehnicii și a industriei românești. Vol. 1 Mecanica, tehnicile de prelucrare și construcțiile, Editura Academiei Române, București, 2019, p. 82

²¹² C.S.R. Sector furnale. Reparația capitală a furnalului nr. 1. Zidăria de blocuri carbonice, pr.nr. 18,650, Arhivele Artrom Steel tubes

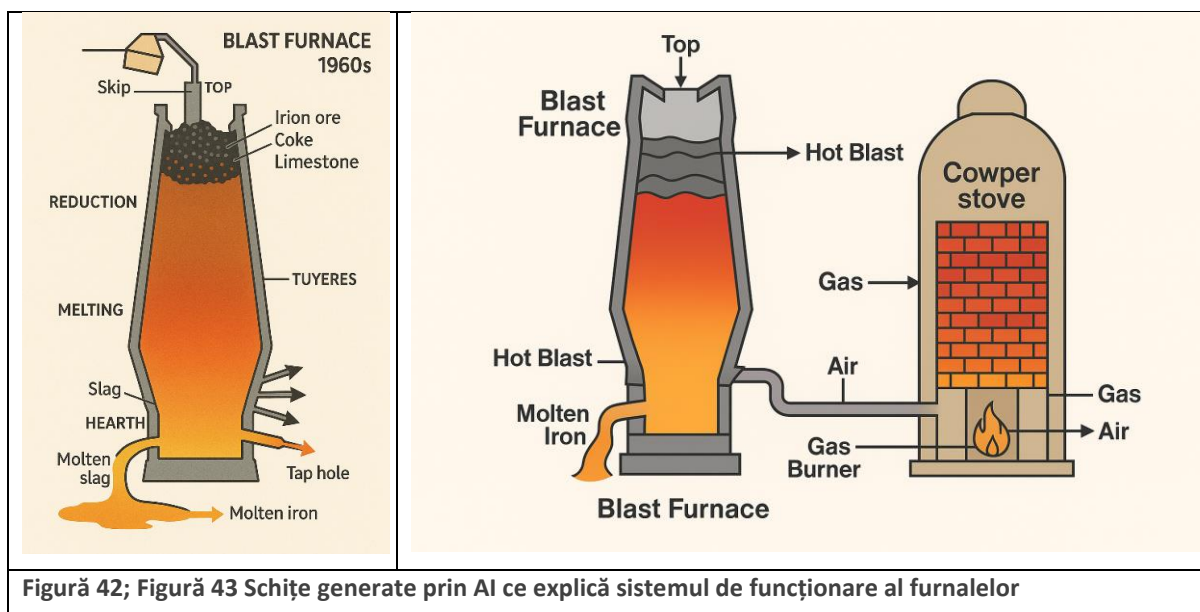
Profilul furnalului are un rol esențial în asigurarea eficienței proceselor de producție. Regulile de zidire presupuneau o strictețe deosebită. Nucleul interior de zidărie este învelit într-un strat exterior de blindaj.

Profilul unui furnal de mare capacitate este alcătuit din multiple nivele funcționale distincte, sau zone funcționale:

- 1 **Cupola furnalului:** realizată din tablă căptușită cu plăci metalice din oțel refractar, are rolul de a închide partea superioară în relație cu atmosfera, dar și rol în sprijinirea aparatului de încărcare;
- 2 **cuva superioară:** **cuva superioară** sau **gura (de încărcare a) furnalului** – locul pe unde se introduc materiile prime;
- 3 **Cuva:** **cuva mijlocie și cuva inferioară;**
- 4 **sacul de cocs sau zona de reducere** – aici începeau reacțiile chimice;
- 5 **etalaj;**
- 6 **zona gurilor de vânt sau zona de topire** – unde minereul de fier se transformă în fontă lichidă; aici se injecta aerul fierbinte, preîncălzit în cowpere (**caupere**). Gurile de vânt erau alcătuite din 2-3 răcitoare conice montate concentric.
- 7 **baza furnalului: creuzetul și vatra** – din creuzet se colectau fonta și zgura în formă lichidă; creuzetul era zidit pe toată înălțimea din blocuri carbonice, de asemenea și vatra.

Figură 41 Secțiune printr-un furnal din anii 60²¹³

²¹³ Documentație tehnică descriind tehnologia furnalelor, Arhivele Artrom Steel Tubes

Figură 42; Figură 43 Schițe generate prin AI ce explică sistemul de funcționare al furnalelor

Materiile prime introduse într-un furnal erau: minereu de fier (hematit, magnetit etc.), cocs (combustibil principal) și fondanți (calcar) ce ajută la formarea zgurii, iar în cazul furnalelor Reșițene aceste materii prime erau turnate în straturi distincte.

Fonta și zgura erau evacuate din creuzet prin orificiul de evacuare al fontei, respectiv cel al zgurei, printr-un procedeu fizic de perforare a orificiului printr-o mașină de destupat. În România metoda cea mai utilizată era cu mașini electromecanice ce efectuează o perforare prin burghiere, iar desfundarea crustei din creuzet se efectua prin tăiere cu oxigen. După evacuare, orificiile se închideau prin acționarea unor mașini de astupat orificiile de evacuare a fontei și a zgurii. Orificiul de evacuare al zgurii era astupat prin introducerea unui dop metalic răcit cu apă pe interior.²¹⁴

Fonta și zgura evacuată erau conduse către oalele de fontă, respectiv de zgură, prin jgheaburi special amenajate. Viteza de scurgere și conducerea materialelor în stare fluidă în condiții optime a presupus realizarea unor jgheaburi în pantă, cu înclinații diferite în funcție de solidificarea diferită a acestora.²¹⁵

e. Memoria locului

Prin prezența uzinei, localitatea Reșița a avut an de an creșteri ale numărului de locuitori. În 1717 Reșița avea un nr de 250 de locuitori, iar o dată cu înființarea uzinelor acesta s-a triplat. În 1891 Reșița avea un număr de 12819 persoane, dintre care 3797 erau lucrători ai StEG. Același ritm ascendent s-a păstrat și mai târziu.

An	1956	1966	1970	1979	1983	1987	1989	1990	1994
Nr. muncitori	15.510	17.085	23.610	10.389	10.570	10.871	10.230	9.194	5.081
Nr. locuitori ²¹⁶	41.000	57.000	69.000				110.260	109.401	95.557

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ N. Magiar, E. Magiar, Monografia Municipiului Reșița, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2015

După anii 70 numărul muncitorilor a început să materializeze o evoluție descendentă, deși numărul locuitorilor a crescut constant până la revoluție. După 1990 până în 1994 numărul angajaților a scăzut de la 9.194 la 5.081, iar în paralele și populația municipiului intră în declin.

Construirea uzinei a reprezentat și sporirea diversității culturale și etnice. De la câteva familii de tăietori de lemne și cărbunari, s-a ajuns la atragerea de muncitori calificați din Oravița, Sasca, Biserica Albă. După punerea în funcțiune a uzinei a fost asigurată forță de muncă suplimentară prin colonizări de muncitori din Austria Superioară, Steiermark, Salzkammergut, Carintia, Ungaria de Nord, Boemia și Moravia. La finalul sec. al XVIII - lea a fost înființată *Iada frățască*. Puteau deveni membrii ai acesteia, muncitorii permanenți cu obligația unei cotizații. Această asociație avea obligativitatea plății salariului medicului, al moașei și locuințe pentru aceștia; salariul celui de-al doilea învățător, al contabilului, paznicului de noapte, reparații la locuința medicului și a dispensarului, pansamente, bandaje, iluminatul și încălzitul spitalului; și asigurarea ajutoarelor membrilor permanenți aflați în incapacitate temporară de muncă.

Această asociație nu a mai putut face față cererilor tot mai mari și ca urmare a acestui aspect în 1785, Camera Imperială i-a obligat pe proprietarii uzinelor să acopere ½ din cheltuielile necesare pentru medicamente și ajutoare. În timpul perioadei StEG acest tip de organizare a fost preluat mai departe (pag. 80 - 88). Concomitent cu acestea s-au creat și unele asociații cu caracter cultural, cercuri de citit, coruri etc. În 1900 se organizează Sindicatul Muncitorilor *Metalurgiști, Constructori și Lemnari*, ce purta denumirea de Asociația Generală Sindicală din Reșița. În 1924 se constituie Sindicatul Unitar al Muncitorilor Metalurgiști (ce a fost desființat în același an). Între 1934 - 1937 muncitorii de la Reșița sunt organizați în Sindicatul metalurgiștilor în fier, metal și chimie. Totodată poate fi amintit Sindicatul Național Român, cu tentă antimuncitorească (legionar, fascist).

În 1938 au fost interzise sindicatele și au fost organizate breslele. Prin urmare ia ființă breasla metalurgiștilor la Reșița. În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, uzinele din Reșița au fost militarizate. După această perioadă a urmat cea a stăpânirii fasciste și a dezbinării dintre români și germani. După naționalizare și înființarea societăților mixte sovieto-române (Sovrom) se formează Sindicatul Salariaților Sovrommetal SA. În același sens este înființat și UGSR (uniunea Generală a Sindicatelor din România). În CSR a luat ființă Sindicatul Liber, membru fondator al Federației Naționale Sindicale METAROM, din ramura metalurgie - siderurgie. Restructurările activităților industriale au dus la Reșița la existența mai multor mișcări sindicale, 1994 - Revoluția din decembrie 1994 sau Sindromul Reșiței.

Acestei vieți de organizații sindicale, li s-au asociat activități culturale generate de către asociații (Asociația Filarmonică, Asociația Tineretului) sau construirea de case de cultură, cazino; activități sportive și de recreare: Societatea sportivă a angajaților uzinelor, s-au construit bazinul de înot al școlii sportive și baza sportivă olimpică din zona Lunca Bârzavei.²¹⁷

În perioada socialistă, datorită profilului siderurgic, orașul este denumit și „Cetatea de foc”, urmărind linia narativelor partidului prin folosirea de titlaturi populare. Mai multe orașe cu profil industrial siderurgic primesc această titlatură, Hunedoara fiind unul din ele. Această denumire e posibil să fie și o derivare a titlului unei piese de teatru scrise de dramaturgul român (de origine evreiască) Mihail Davidoglu, un exponent al curentului realism Socialist.²¹⁸

De-a lungul existenței uzinelor, figuri politice marcante au venit în vizită, pentru marcarea diferitelor ocazii în relație cu evenimente legate de uzine. Prin asocierea prezenței lor cu locul și cu producția și dezvoltarea uzinelor (mașini produse, construirea furnalelor de mare capacitate, etc.), aceștia au afirmat și întărit rolul deosebit pe care uzinele reșițene le-au jucat în economia și dezvoltarea României. Din succesiunea de personalități politice ce vizitează uzinele, merită remarcate:

²¹⁷ Miloia I., 225 de ani de siderurgie la Reșița 1771 – 1996, Ed. Timpul, p.88.

²¹⁸ Piesa este scrisă în anul 1950, având premiera în anul 1951.

- **1926** – vizita cuplului regal, regele Ferdinand și regina Maria, cu ocazia primului traseu realizat de prima locomotivă cu aburi construită de Uzinele Reșița. Aceasta poartă numele de „Ferdinand”. Cu această ocazie vizitează inclusiv uzinele, fiind imortalizați în câteva posturi în peisajul industrial.²¹⁹
- **15-17 iunie 1961** – în apropierea termenului de dare în funcțiune a celor două furnale de capacitate mare, Gheorghe Gheorghiu Dej și o serie de personalități ale momentului (Petre Borilă, Chivu Stoica, Leonte Răutu) și alți oameni de stat vizitează regiunea Banat, și inclusiv șantierul noilor furnale.²²⁰ Vizita are rolul de a marca interesul politic asupra dezvoltării industriei, și în special creșterea industriei siderurgice. Gheorghe Gheorghiu-Dej era convins că statul putea fi modernizat doar prin dezvoltarea unei industrii grele puternice, iar construirea celor 2 furnale la Reșița se înscrie clar în măsurile economice implementate între anii 1958-1961 ce vizau creșterea producției industriale și asigurarea de surplus de capital. În linia viziunii sale, uzinele au fost incluse în proiectul politic al noului regim.²²¹
- **1968, 1971, 1982, etc.** – Nicolae Ceaușescu întreprinde mai multe vizite la Reșița, cu diverse ocazii. Vizita din anul 1968 a marcat discutarea extinderii uzinelor. Vizita din 1971 a celebrat 200 de ani de la punere în funcțiune a furnalelor, 200 de ani de foc nestins, ocazie cu care i-a fost înmănată și o machetă a furnalelor. De asemenea s-a discutat o nouă extindere a uzinelor și o reorganizare a teritoriului construit din jurul actualului pasaj rutier.

Figură 44 anul 1926 – familia regală ²²²	Figură 45 1961 – Gh. Gheorghiu Dej ²²³	Figură 46 1980 aprox – Nicolae Ceaușescu ²²⁴

În momentul funcționării furnalelor, zgomotele specifice și impactul vizual al eliberării șarjelor impactau un areal amplu în jur. Prezența lor ca obiective de producție funcționale în cadrul orașului producea un disconfort destul de mare. Cu toate acestea, prezența lor a fost una celebrată, în sensul în care rolul lor deosebit în capacitatea de producție a orașului era văzută ca deosebit de relevantă, ele echivalând cu obiecte simbolice identitare pentru locuitorii orașului.

²¹⁹ I. Pășărică, *Monografia Uzinelor de Fier și Domeniilor din Reșița, și frumusețea naturală a împrejurimilor*, București, Imprimeria centrală, 1936

²²⁰ Ziarul Scânteia, Anul XXX nr. 5202, 21 iunie 1961

²²¹ Mara Mărginean, *Ferestre spre furnalul roșu. Urbanism și cotidian în Hunedoara și Călan (1945-1968)*, Editura Polirom, 2015, p.49

²²² <https://historic.ro/vizita-familiei-regala-la-re-i-a-9-fotografii-de-mari.html>

²²³ Ziarul Scânteia, Anul XXX nr. 5202, 21 iunie 1961

²²⁴ Muzeul Cineastului Amator, <https://web.facebook.com/photo?fbid=1654810697907367&set=a.1654777597910677>

În prezent toate aceste aspecte țin mai degrabă de memoria locului și vor trăi prin prisma persoanelor care au lucrat și care continuă tradiția păstrării acestei memorii. Menținerea fizică a furnalului are rolul de a marca atât existența sa ca un obiect simbolic al unui trecut recent în istoria orașului, reprezentând în același timp un obiect tehnologic care marchează un anumit moment în timp din perspectiva evoluției tehnologiei de topire a minereurilor. De asemenea are o funcție simbolică din perspectiva marcării activității furnalelor în oraș, și a continuității acestui tip de activitate între anii 1771-2004.

f. Evoluție în timp. Intervenții cunoscute

Furnalul nr. 1 este re tehnologizat în baza unui proiect dezvoltat în anul 1964, deci intervenția constructivă are loc în perioada imediat următoare. Intervenția a presupus reconstrucție prin rezidire din blocuri carbonice (parțial) și modernizare, ținând cont de nevoia de a îmbunătăți chestiuni de eficiență și siguranță. De asemenea au fost integrate tehnologii îmbunătățite de răcire, mecanisme de încărcare și automatizare.

Furnalul nr. 2 a trecut și el printr-o serie de intervenții de re tehnologizare, care însă au fost mai limitate, comparativ cu intervențiile de la Furnalul nr. 1. El nu a fost reconstruit complet, ci a suferit transformări tehnologice de-a lungul funcționării sale, care au presupus: îmbunătățirea sistemului de răcire, mecanisme de încărcare, întreținerea căptușelii. Pe fațada sudică se construiește, probabil în anii 70, o adădire sub forma unei anexe de vestiare, ce are o arhitectură specifică anilor 1970-1980.

În **1986** vor fi introduse sisteme de procesare computerizată pentru controlul proceselor de producție la ambele furnale cât și la oțelăria Siemens-Martin, reprezentând o tehnologie deosebit de evoluată pentru acea vreme.

g. Degradări specifice

Furnalele industriale reprezintă repere majore ale istoriei tehnologice și sociale a unei epoci marcate de industrializare rapidă. Conservarea lor nu presupune doar salvarea unor structuri tehnice, ci și valorizarea memoriei colective, a peisajului industrial și a inovației ingineresti. Intervențiile asupra acestora trebuie să fie riguroase, respectuoase față de autenticitate și integrate într-o viziune sustenabilă de reabilitare urbană.

Odată cu încetarea activităților economice, aceste structuri monumentale au fost expuse proceselor de degradare fizică, chimică și biologică, accentuate de lipsa întreținerii și de expunerea la factori de mediu agresivi. De asemenea o problemă a vecinătății cu o zonă săracă a susținut și fenomenul acțiunii umane manifestate prin vandalism și acțiuni susținute de înlăturare a de componente ușor de îndepărtat.

Recunoașterea valorii lor istorice, tehnologice și culturale a condus la includerea lor în politicile de conservare, însă intervențiile asupra acestor obiective trebuie realizate în conformitate cu principiile enunțate de cartele internaționale precum *Carta de la Nizhny Tagil* (2003), *Carta de la Burra* (Australia ICOMOS, 2013) sau *Carta de la Riga* (2000).

Au fost identificate mai multe tipuri de degradări. Acestea, în momentul demarării unui proiect de intervenție, vor necesita o **expertiză structurală detaliată**, o fundamentare printr-un studiu de **analiză a calității și stării de degradare mai amănunțită a metalului** și un **studiu de mediu**, pentru a se vedea coeficientul de poluare existent.

Degradări identificate:

Corodarea metalului – aceasta este o degradare observată la nivelul general al întregului ansamblu (furnal, covepere și instalații de legătură și de distribuție). Cauza acestei degradări este expunerea la umiditate și agenți poluanți ce accelerează oxidarea elementelor metalice expuse.

Degradarea betonului armat – posibile fisurări și carbonatări ale betonului, cauzate de expansiunea armăturii corodate. Tipul acesta de degradare poate fi întâlnit la fosta clădire a camerei de comandă.

Contaminări industriale – posibile depuneri de cocs, gudron, metale grele.

Colonizare biologică – mucegaiuri și vegetație spontană care afectează structura.

Deteriorarea cărămizilor refractare – șocurile termice și infiltrarea apei pot duce la afectarea materialelor din interiorul furnalului, a părților constructive ale acestuia.

Posibilă instabilitate structurală – subminarea rezistenței din cauza vibrațiilor, ruginirii, tasărilor sau creșterii materialelor vegetale.

Distrugerea tâmplăriilor (de lemn și metalice) – de la fosta clădire a vestiarelor și cea a camerei de comandă.

Distrugerea anumitor părți de învelitori metalice – ce au dus la corodarea mai rapidă a elementelor structurale sau tehnice metalice.

Degradări datorate factorului uman – lipsa minimă de întreținere a părților componente și acțiuni de vandalism ce au dus la distrugerea anumitor părți componente.

Figură 47 Se observă în general degradări ale betonului armat.²²⁵

Figură 48 Se observă în general degradări datorate corodării metalului.²²⁶

Figură 49 Degradări la nivelul învelitorii clădirilor.²²⁷

Figură 50 Degradări sau absență a tâmplăriilor.²²⁸

²²⁵ Maja Bâldea, 2025.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Ibid.

Metode posibile de intervenție și exemple de bună practică:

- 1 Conservare preventivă – acest tip de intervenție presupune prevenirea degradărilor viitoare prin măsuri de protecție.
Exemplu: *Völklingen Hütte, Germania (UNESCO)*
Conservarea ansamblului s-a realizat prin acoperiri selective, drenaje perimetrale și sisteme de ventilație pasivă pentru limitarea umidității. Intervențiile au fost minime, concentrându-se pe prevenție, nu restaurare agresivă.
- 2 Consolidarea structurală – furnalele și instalațiile necesare funcționării acestora, necesită adesea consolidării pentru evitarea prăbușirii.
Exemplu: *Furnalul U4 din Ostrava-Vítkovice, Cehia*
Structura furnalului a fost stabilizată printr-un sistem metalic reversibil, iar elementele degradate au fost înlocuite punctual cu materiale compatibile. S-a utilizat scanare 3D pentru diagnostic și proiectare.
- 3 Curățare controlată și decontaminare – curățarea trebuie realizată cu metode care protejează materialele originale.
Exemplu: *Centrul industrial Zollverein, Essen, Germania*
Pentru curățarea structurilor de oțel s-a utilizat sablare cu gheață carbonică, iar pentru zidăriile refractare – curățare cu laser. Sol contaminat a fost stabilizat in situ pentru a evita excavația masivă.
- 4 Protecție anticorozivă – aplicații moderne ce permit prelungirea duratei de viață a structurilor metalice.
Exemplu: *Blists Hill Ironworks, Marea Britanie*
Aplicarea unor straturi de zincare termică pe structurile metalice expuse a încetinit procesul de coroziune, conform standardelor de conservare britanice (*English Heritage*).
- 5 Reutilizarea adaptivă – reutilizarea furnalelor poate duce la conservarea lor pe termen lung.
Exemplu: *La Fonderie – Musée bruxellois de l'industrie et du travail, Belgia*
Un fost ansamblu industrial a fost reabilitat pentru funcțiuni muzeale și culturale, păstrându-se echipamentele originale ca elemente interpretative pentru public.
Exemplu: *Hochofenpark Duisburg-Nord, Germania*
Furnalele au fost transformate într-un parc public industrial, cu trasee de vizitare, cățărări pe structuri metalice și instalații de iluminat artistic. Intervenția respectă principiul compatibilității și reversibilității.
- 6 Documentare și digitalizare – documentarea detaliată este esențială pentru orice intervenție ulterioară.
Exemplu: *Proiectul „Usines 3D – Industrial History and Virtual Modeling of Past Working Activities” – Franța și Belgia*
Scanări 3D ale furnalelor din Liège și Lorena au permis realizarea de modele digitale pentru analiza structurii, dar și pentru utilizări educative și de realitate augmentată.
- 7 Implicarea comunității – includerea locuitorilor și actorilor locali în acțiuni participative, ce pot ridica gradul de sustenabilitate al proiectului.
Exemplu: *Proiectul participativ „Save Our Blast Furnace” – Donetsk, Ucraina (înainte de conflict).*

III. EVALUAREA IMOBILULUI ȘI A PĂRȚILOR ACESTUIA ÎN BAZA CRITERIILOR DE CLASARE

Analiza criteriilor de valoare stabilite prin normele metodologice de clasare și inventariere, analizate per ansamblu:

CRITERIUL VECHIMII	Calificativ: FOARTE MARE
Calificativ de pornire <u>foarte mare (1771)</u> - în baza vechimii inițiale a imobilului și a prezenței sale pe hărțile istorice, având în vedere faptul că în încadrarea actuală din LMI 2015 CS, situl obiectivului este descris la datare ca fiind „ <i>Vatra cuptoarelor înalte (furnale) - 1771, modificări tehnologice succesive - 1771 - 1923, 1961 - 1989.</i> ” Calificativul este de asemenea ponderat cu a) <i>autenticitatea concepției, a materialelor și a procedeeleor de construcție și amenajare, precum și a amplasamentului și b) categoria tipologică a bunului, programul funcțional/de arhitectură în care se încadrează respectivul bun evaluat.</i>	
CRITERIUL VALORII ARHITECTURALE, ARTISTICE, URBANISTICE ȘI TEHNOLOGICE	Calificativ: FOARTE MARE
Ca valoare arhitecturală, artistică, urbanistică și tehnologică, imobilul ca obiectiv individual prezintă elemente deosebite, înscriindu-se într-o linie de elemente construite/ instalații cu rol emblematic la nivelul configurației urbane și arhitecturale a orașului Reșița și a României.	
CRITERIUL FRECVENȚEI (RARITATE ȘI UNICITATE)	Calificativ: FOARTE MARE
Datorită demolărilor succesive a celorlalte furnale, acesta a ajuns să fie unic în peisajul industrial din vestul și centrul României.	
VALOARE MEMORIAL SIMBOLICĂ	Calificativ: FOARTE MARE
Imobilul este legat de o serie de momente importante la scara localității (culturale, politice și sociale) și este prezent în memoria comunității locale.	
ANALIZA CUMULULUI CALIFICATIVELOR CONFORM NORMELOR METODOLOGICE DE CLASARE	
Conform Normei Metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice din 18.04.2008 (Monitorul Oficial Partea I nr.540 din 17 iulie 2008), pentru clasarea ca monument de clasă A este necesară: a. <i>un calificativ excepțional;</i> b. <i>mare la toate criteriile de clasare, cu excepția val. memorial - simbolice;</i> c. <i>acordarea unui calificativ foarte mare, un calificativ mare și un calificativ medie;</i> Prin urmare monumentul istoric FURNALUL NR. 2, clasat în LMI 2015 prin cod CS-II-m-A-10900, păstrează în continuare valorile asociate unui monument istoric de clasă A.	

a. Concluzii privind considerarea elementelor valoroase de patrimoniu

Fostul Furnal nr.2 (înscris în extrasul de carte funciară nr. 43670 Reșița, la punctul A1.29, 43670 – C29 Nr.niveluri: 2, S. construita la sol: 4013 mp; Hala de turnare F1 , casa troliilor F2 si postul A, casa pt. gazanalizator, CAMC furnal 2, cladire pt . tuburi de oxigen, CAMC constructii, cladire CAMC 2) este un obiectiv patrimonial de valoare națională, deosebit de valoros în contextul patrimonial din România, în special în categoria patrimoniului industrial. Prezența acestuia este unică în contextul românesc, în ceea ce privește perioadă de construcție, estetica arhitecturală, componentă tehnologică, impactul la nivelul peisajului urban etc. Conform legislației în vigoare, imobilul monument istoric reprezentat de Furnalul nr. 2 determină ca parcela pe care acesta este amplasat să fie definită ca imobil istoric, fiind grevată de servituți ce decurg din acest statut. În sensul în care actualul proiect încearcă să definească și să clarifice un mod viabil de integrare a furnalului într-un circuit turistic, ar fi necesară o separare a furnalului, posibil pe o parcelă distinctă și neafectată de procesele industriale care încă au loc, și adițional realizarea unei

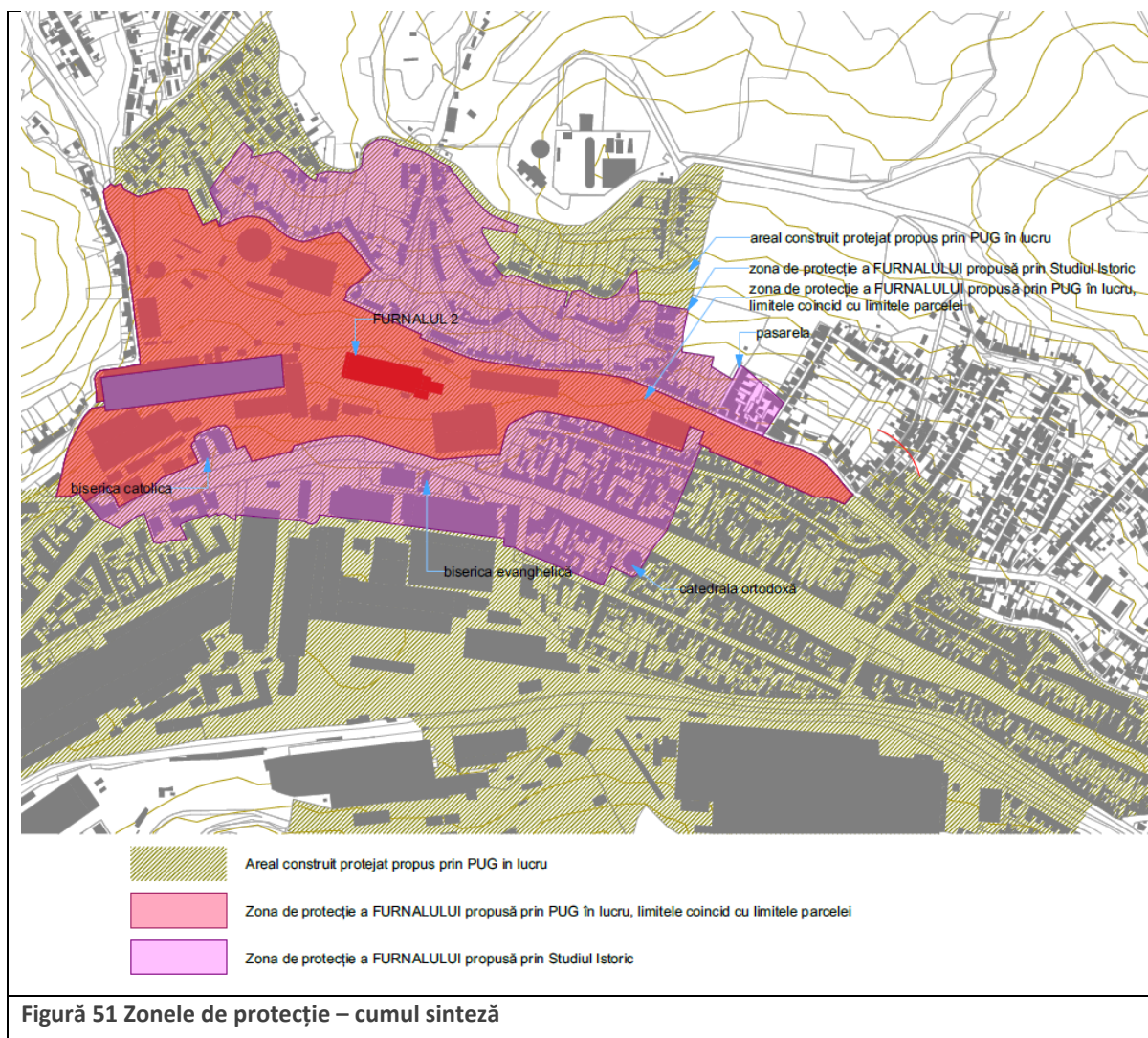
documentații urbanistice care să clarifice diferitele reglementări și inclusiv să clarifice statutul celorlalte clădiri de pe parcela actuală din perspectiva valorii acestora din punct de vedere al patrimoniului.

Este importantă păstrarea Furnalului nr.2 ca monument istoric de clasa A.

b. Definirea zonei de protecție a monumentului în condițiile actuale

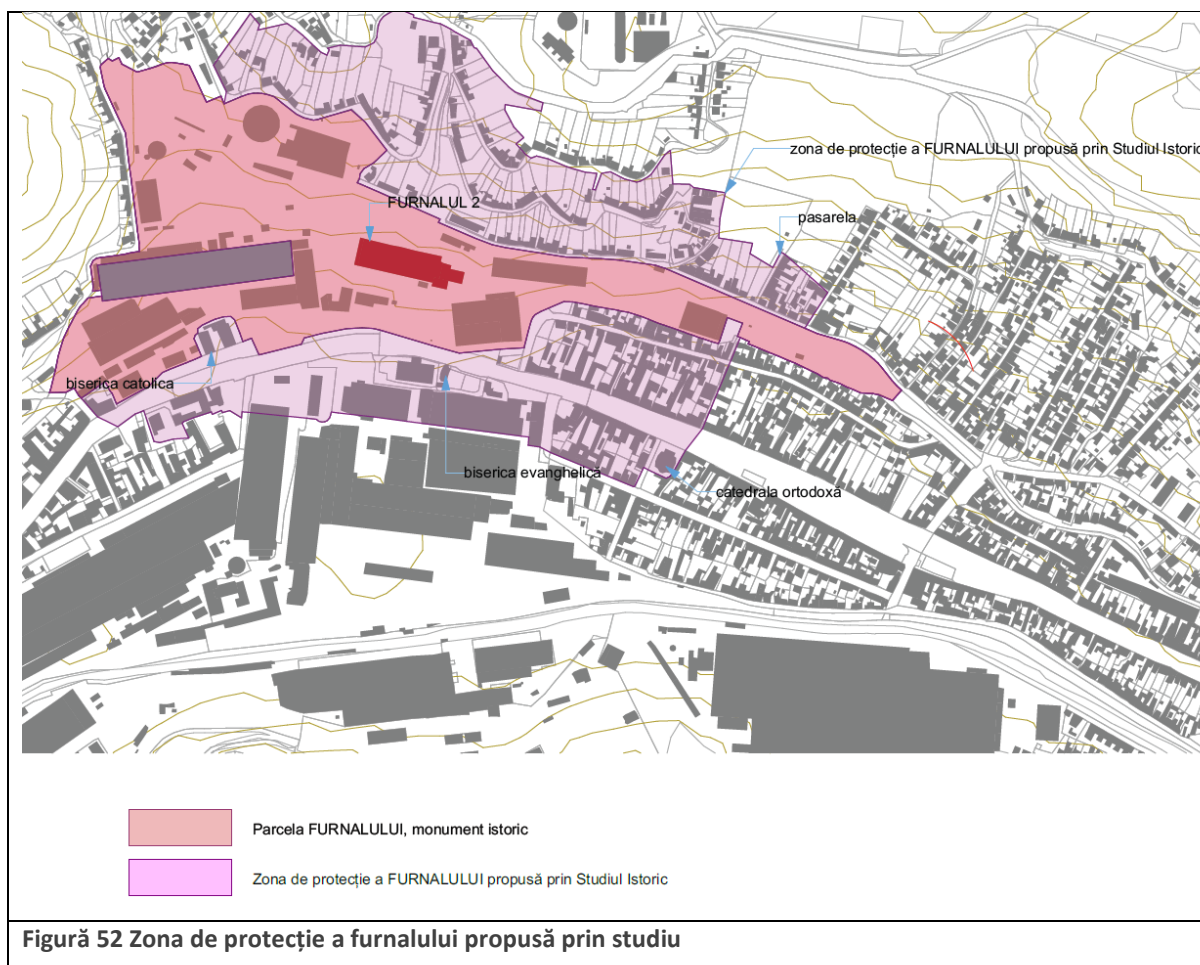
Studiul integrează clarificarea modului în care se poate defini zona de protecție a monumentului reprezentat de Furnalul nr. 2. În primul rând s-au verificat contururile actuale și propuse prin documentațiile urbanistice actuale și în curs de elaborare tip PUG. Din suprapunerea următoarelor zone (Fig. 52): **a) Arealul zonelor construite protejate considerate de PUG în lucru; b) Zona de protecție a furnalului propusă prin PUG în lucru** (reprezentată strict de parcela Artrom care include furnalul, fără să presupună extensii în teritoriu); s-a constatat faptul că sistemul propus poate proteja furnalul în mod eficient, cu o singură problemă – respectiv aceea că cele două zone protejate și de protecție nu ar determina interpretarea zonei protejate ca teritoriu al zonei de protecție al parcelei la momentul în care imobile din afara parcelei Artrom ar solicita avizare – și astfel legătura dintre teritoriul exterior parcelei și implicațiile potențial negative asupra furnalului nu s-ar asuma/manifesta.

În acest sens, în urma parcurgerii vecinătăților, a caracterului țesutului și a canalelor de vizibilitate/percepție asupra monumentului, în urma studiului s-a conturat **c) zona de protecție a furnalului dedusă în urma studiului istoric**.

Zona de protecție a furnalului propusă prin studiul istoric (Fig. 52) include arealul determinat ca fiind arealul proxim din care percepția asupra furnalului ar putea fi alterată. Conturul a fost derivat parțial în baza legislației care definește faptul că, în teritoriul urban, zona de protecție este teritoriul proxim de la limita parcelei pe o distanță de 100 de m, și parțial a fost interpretat în baza stabilirii unor platforme de vizibilitate (străzile Rânduri care privesc de pe terase spre furnal și care din punct de vedere istoric și structural sunt legate de vetrele vechilor furnale) și canale de vizibilitate de pe străzile cu trasee ce converg către furnal, de unde are loc percepția relevantă a siluetei furnalului. Astfel, considerăm acest contur ca determinat strict de prezența monumentului și de nevoile lui specifice de protecție, mai ales la potențiale intruziuni, demantelări de țesut, care fără acest tip de definire al zonei ar putea să creeze anomalii și alterări față de monument, precum și decontextualizări.

Datorită vastității teritoriului industrial, parcelele de vis-a-vis de axul străzii principale au fost integrate doar parțial în conturul zonei protejate (fără a integra întreaga parcelă, aceasta fiind la rândul ei grevată de reglementări ce derivă din legislația de protecție a monumentelor).

IV. CONCLUZII ALE STUDIULUI

Sectorul de furnale de capacitate mare se suprapune parțial cu vatra vechilor furnale istorice, iar Furnalul nr. 2 este amplasat excentric față de nucleul inițial al topitoriilor și al fostelor furnale. Zona de implant presupune o dezvoltare ce ocupă o amprentă de forma unui dreptunghi alungit, cu două furnale identice dispuse în oglindă cu tot ceea ce reprezentau instalațiile și construcțiile conexe. Axul longitudinal al acestei zone de implant urmărește parțial curbele de nivel ale dealului și parțial axul liniilor de conexiune prin calea ferată.

Furnalul nr. 2, unicul furnal păstrat în regiune, reprezintă un artefact industrial deosebit de relevant. Pe de-o parte este un obiect cu valoare simbolică pentru oraș, și pe de altă parte este un obiect cu o siluetă dominată în contextul țesutului. Prin modul în care se integrează în țesutul construit proximal, prin vecinătatea directă cu colonia de muncitori de pe Rânduri și relația directă cu dealul abrupt din spate, furnalul dobândește valențe deosebite în ceea ce privește caracterul pictural dar și poziția în cadrul unui peisaj cultural complex. Prin evoluția uzinelor și relația directă cu colonia muncitorească inițială, teritoriul proximal a fost puternic transformat și prelucrat – terasările pentru locuințe, terasările pentru platformele pe care s-au construit furnalele succesive dar și terasarea pentru inserarea cocseriei în coasta dealului pentru a putea deservi cât mai eficient încărcarea furnalelor sunt operații relevante și deosebit de particulare din perspectiva specificului industriei locale. Acest mod de a lucra cu terenul nu se întâlnește în alte centre siderurgice din România.

Un alt aspect important în înțelegerea evoluției teritoriului este faptul că furnalele au trecut prin procese constante de transformare, re tehnologizare și augmentare, iar furnalul nr. 2, în forma sa actuală, reprezintă treapta maximă de dezvoltare. Furnalele, de-a lungul evoluției, nu au reprezentat obiective punctuale, ci au fost constant relaționate cu sisteme complexe de deservire/încărcare și evacuare, conexiuni către celelalte secții – laminare și producție mașini, astfel încât au fost permanent conectate la o rețea de trasee diverse, ce constituiau un păienjenis în teritoriu. Teritoriul proximal actual mai conține (parțial) urme ale fostelor componente constructive dar și vechi conexiuni, aproape dispărute: benzi de transport materii prime, linie de cale ferată care deservea oalele, circulații de jur împrejur, etc.

V. RESTRICȚII ȘI PERMISIVITĂȚI

În cadrul proiectului se vor propune operații asupra ansamblului. Intervențiile la modul general vor urmări respectarea substanței istorice și păstrarea acesteia în măsură cât mai relevantă, precum și principiul reversibilității și nu va fi afectată volumetria exterioară a obiectului arhitectural/ instalație industrială (prin introducerea unor modificări stilistice la nivelul fațadelor celor două clădiri anexe, incompatibile cu substanța istorică, etajări etc.).

Referitor la dispoziții privind îmbunătățirea comportamentului energetic al imobilului istoric, se consideră relevantă urmărirea principiului de neaplicare de operații care pot aduce prejudicii valorii arhitecturale a edificiului și modificări ale substanței istorice și implicit ale caracterului, în acord cu:

- prevederile legislației privind performanța energetică **Legea 372/2005, Art. 8** „*Cerințele stabilite în metodologie nu se aplică următoarelor categorii de clădiri: a) clădiri și monumente protejate care fac parte din zone construite protejate, conform legii, fie au valoare arhitecturală sau istorică deosebită, cărora, dacă li s-ar aplica cerințele, li s-ar modifica în mod inacceptabil caracterul ori aspectul exterior;*”.
- principiile de intervenție enunțate de **Ordinul ministrului culturii nr. 3.568/2022** pentru aprobarea *Metodologiei de intervenție pentru abordarea noninvazivă a eficienței energetice în clădiri cu valoare istorică și arhitecturală*.

Măsuri propuse:

- păstrarea și conservarea tuturor elementelor componente ale ansamblului furnalului;
- curățarea structuri metalice și punerea ei în siguranță;
- posibilitatea refuncționalizării celor două clădiri adiacente (fostul vestiar și fosta sală de comandă) cu păstrarea arhitecturii acestora, refacerea tâmplăriei, a tencuielilor și a învelitorii acolo unde au fost deteriorate;
- în cazul în care se dorește utilizarea platformelor intermediare pentru accesul turiștilor acestea trebuie să fie stabilizate, astfel încât accesul să fie realizat în deplină siguranță;
- la baza furnalului și într-un perimetru optim în jurul acestuia trebuie să fie asigurată accesibilitatea în condiții de siguranță (o posibilă cale de acces, care să nu presupună accesul obligatoriu prin sit, ar putea fi pe terasamentul din spatele furnalului);
- poate fi introdus un sistem de iluminat nocturn, dar care să fie realizat în acord cu valoarea monumentului arhitectural.

Bibliografie

Bâldea M., *Structura așezărilor din Banatul Montan. Interacțiunea cu industria*, proiect Drumul Fierului, 2023, articol nepublicat.

Bâldea M., *Studiu istoric – urbanistic și arhitectural. Biserica romano-catolică Maria Zăpezii, 2021*

Bocicai A., *Plan urbanistic general Municipiul Reșița*. Reșița : BIA Adina Bocicai, 2003.

Bordan S., Bogdan G.C. et al, 200 de ani de construcții de mașini la Reșița. 1771-1971, Reșița, 1971

Grăf R., *Contribuții la istoria industrială a Banatului Montan. StEG, factor de modernizare (1855-1920)*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2011

Hătăărăscu O., *Drumul Fierului*, Ed. Albatros, 1985, București.

Hromadka G., *Scurtă cronică a Banatului Montan*, München: Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1993

Magiar N., Magiar E., *Monografia municipiului Reșița*, Ed. Grinta, 2019.

Mărginean M., *Ferestre spre furnalul roșu. Urbanism și cotidian în Hunedoara și Călan (1945-1968)*, Editura Polirom, 2015

Miloia I., 225 de ani de siderurgie la Reșița 1771 – 1996, Ed. Timpul

Păsărică I., *Monografia Uzinelor de Fier și Domeniilor din Reșița, și frumusețea naturală a împrejurimilor*, București, Imprimeria centrală, 1936

Seișanu R., „Bufenii” și „moldovenii” din Banat, Ziarul Universul, Anul XLVII nr. 299, 25 dec. 1929

Spinei V., *Istoria tehnicii și a industriei românești. Vol. 1 Mecanica, tehnicile de prelucrare și construcțiile*, Editura Academiei Române, București, 2019

Volkman S., *Die Architektur des 18. Jahrhunderts im Temescher Banat*, Heidelberg, 2001

Wollmann V., *Patrimoniu preindustrial și industrial în România. Volumul VI*, Ed. Honterus.

Ziarul Scânteia, Anul XXX nr. 5202, 21 iunie 1961

Surse online:

Rusnac, Mircea. Mircea Rusnac – Perioada timpurie a istoriei industriale a Reșiței (1771-1855). *Căutări prin ceața trecutului*. [Interactiv] 05 02 2011. [Citat: 13 01 2017.]

<https://istoriaresitei.wordpress.com/2011/02/05/mircea-rusnac-perioada-timpurie-a-istoriei-industriale-a-resitei-1771-1855/>.

Mircea Rusnac – O lucrare puțin cunoscută despre trecutul Reșiței. *istoriabanatului.wordpress.com*. [Interactiv] 25 11 2011. [Citat: 18 01 2017.]

<https://istoriabanatului.wordpress.com/2011/11/25/mircea-rusnac-o-lucrare-putin-cunoscuta-despre-trecutul-resitei/>.

Mircea, Rusnac. Rusnac, Mircea - Ghidul monumentelor istorice ale Reșiței. *www.banaterra.eu*.

[Interactiv] 29 05 2009. [Citat: 18 01 2017.] <http://www.banaterra.eu/romana/rusnac-mircea-ghidul-monumentelor-istorice-ale-resitei>.

Rusnac, Mircea. Mircea Rusnac – O carte despre podurile și podețele Reșiței.

www.isotiraabanatului.wordpress.com. [Interactiv] 07 05 2015. [Citat: 17 01 2017.]

<https://istoriabanatului.wordpress.com/2015/05/07/mircea-rusnac-o-carte-despre-podurile-si-podetele-resitei/>.

Proiectul Peisaje Culturale <https://peisaje-culturale.ro/ro/harta/unitatea-10/subunitatea-103>

Arhive:

C.M.R. Sector furnale de 700mc. Proiect tehnic vol.3a – Construcții de arhitectură. Memoriu.

Pr.nr.13.243, Arhivele Artrom Steel tubes

C.S.R. Sector furnale. Reparația capitală a furnalului nr. 1. Zidăria de blocuri carbonice, pr.nr. 18,650,

Arhivele Artrom Steel tubes

Muzeul Cineastului Amator